

మీ

కవిరాజు

కవిరాజు సాహిత్యవివరము
గుడివాడ

ఖా నీ

N BASAVA PUNNA RAO
TENALI

కవిరాజు, శతావధాని,

త్రిపురనేని రామస్వామిచౌదరి, వారిష్టరు.

32/6

2001

కవిరాజు సాహిత్యవిహార్,
గుడివాడ

తృతీయ ముద్రణ :

అక్టోబరు 1961

కవిరాజసాహిత్యవిహార్ ప్రచురణ 1

వెల : రూపాయిన్నర

ముద్రణ :

‘వెంకటరత్నా’

విజయనాడ-2.

తొలి పలుకులు

ఒకనాటి ప్రాద్దున మా స్నేహితుడు మ॥ రా॥
 రా॥ శ్రీ నంధూరి శేషాచార్యులుగారి ఇంటికి నుబుసు
 పోకకునై పోయితిని. మేజాబల్లపై విశ్వనాథ సత్యనారా
 యణగారు రచించిన 'వేనరాజు' వ్రాతప్రతి పడియున్నది.
 తీసి చదువుట కారంభించితిని. చదివినకొలంది యాంధోళన
 పడితిని. చదువుట పూర్తి కామిచే నాచార్యులగారి యను
 జ్ఞతో నా గ్రంథమును నింటికిం గొంపోయి పూర్తి చేసితిని.
 కలవరపాటు గలిగినది. నిజముగ వేనరాజు మనుజుల
 పుత్రులతోఁ జెరలాడునంతటి క్రూరుఁడా, తన్నూలమున
 వధ్యుఁడా? యను సందియము కలిగినది. వెంటనే భాగ
 వతములోని వేనరాజుకథను జదివితిని. నిట్టూర్పు విడ
 చితిని. నా సందియము పటాపంచలై నది. వేనరాజు నిక్క
 ముగ "ఘానీ" చేయఁబడెనని నాకు బోధపడినది. "వేన
 రాజు" నాటకముచే వేనరాజునకుఁ దీరని మహాపచారము
 చేయఁబడినదని నాకు గట్టిగ నమ్మకము కలిగినది. ఈ
 యపచారమును వెంటనే తుడిచివేసి వేనరాజు నిజస్వరూ
 పము లోకమునకుఁ బ్రదర్శించుట ధర్మమని తోచినది.
 దీనికి ఫలముగా "ఘానీ" యను నీ చిన్న గ్రంథమును
 వ్రాసితిని. ఇది నా "ఘానీ" జన్మకథనము. నాచే నీ
 గ్రంథమును వ్రాయించినందులకు విశ్వనాథ సత్యనారా
 యణ గారికిఁ గృతజ్ఞుఁడను.

మఱచిపోయిన తాతలనాటి ప్రాతకథను త్రొక్కి
పెల్లగించి విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు “ఆర్యఋషి
మాహాత్మ్యమును, వారి వృత్తశీలములను క్రొత్తమాటలచే
లోకమునకు బోధింపఁబూనుకొన్నారు. దీనికి వీరికి హక్కు
లేదని చెప్పఁజాలము. “ఆర్యఋషులకు” గంటమును
జేఁబూని, గంటము పదను బోవువఱకును ఆకులు చినిగి
పోవువఱకును ధర్మమో, యధర్మమో విచారింపకుండ
వ్రాయుటకు హక్కున్నప్పుడు, సత్యనారాయణగారి కేల
యట్టి హక్కుండరాదు?

కాని యీ హక్కు వేనున కేల యుండరా దని
మేము వాదించుచున్నాము. ఋషులకు వ్యతిరిక్తముగా
వారి వాదనను బ్రతిఘటించి ధర్మప్రచారమును జేసిన
మాత్రమున వేనుఁ డెట్లు హంతవ్యుఁడో యూహింపరాదు.
వేనుఁడు హంతవ్యుఁడై నచోఁ దదితరు లేల కాఁగూడదు?
పైనిం జెప్పిన కారణముచే వేనవధ గర్హితమును, దూషిత
మును, నింద్యమును నేల కారాదు? తాము చేసిన ఘోర
కృత్యమును సమర్థించి, యయ్యదియే ధర్మమని లోకమును
నమ్మించుటకుఁ దమ సంతానములో నొకరు నడుముఁ
గట్టుకొని నేటికి బయలుదేరి రన్నమాట విన్నచో “ఆర్య
ఋషులు” ఎంత సంతసింతురో కదా. సత్యనారాయణగారి
“వేనరాజు”ను జాగరూకతతోఁ బరిశీలించితమేని, తా నొక
యార్యఋషి సంతతివాఁడ నను నమ్మకముతో కృతికర్త
వేనవధను సమర్థింప నన్నిపాటులు పడెనని బోధపడక
మానదు. సత్యనారాయణగారిచే వాడఁబడిన యీ “ఆర్య

ఋషి" శబ్దము నేటి మరియొక శబ్దమును స్ఫురింపజేయుచున్నది. స్వజాతిదోషమును గప్పిపుచ్చుటకు మహనీయులఁదూలనాడుట తుందుడుకుతనము కాకుండునా? సత్యనారాయణగారు "Versatilegenius" కావచ్చును, కాకపోవచ్చును. దానితో మాకు సంబంధములేదు. వారు వ్రాసిన గ్రంథముతోడను, నందలి యభిప్రాయములతోడను మాత్రమే మాకు సంబంధము.

వేనరాజుచరిత్ర భాగవత చతుర్థస్కంధములో నున్నది. ఈ వేనుఁడు పృథుచక్రవర్తి తండ్రి. భాగవతము పృథుచక్రవర్తిని వేనుని తనూజునిగాఁ జెప్పుచున్నది. తనూజశబ్ద మిటసార్థకము. అనఁగా వేనునిశరీరమథనముచేఁబృథువు జన్మించినాఁడని "ఆర్యఋషులు" చెప్పుచున్నారు. వేనశరీరమథనముకూడ వేనునిమరణము గలిగినవెంటనే జరుగలేదు, కొన్నిరోజులకో, కొన్ని వారములకో, కొన్ని నెలలకో, కొన్ని యేండ్లకో జరిగినట్లు భాగవతమువలనఁ దెలియుచున్నది. ఇంతకాలము చెడిపోకుండు టెట్లని పాఠకులు సంశయింపవచ్చును. "శిపివిష్టదేవతాకం బయిన పురోడాశంబు"చేఁ గావింపఁబడిన హోమంబున బయలుపెడలిన "స్నిగ్ధసాయంబు"చేఁ గలిగినవాఁ డగుటచే నిట్టి పవిత్రదేహంబు కల్గెనని తలంపవలయును. ఏది యెట్లయిన నేమి? వేనుఁడు పృథుచక్రవర్తి తండ్రి యని పూర్వ గ్రంథములు చెప్పుచున్నవి. ఆర్యఋషులు పృథువును షట్చక్రవర్తులలో నొకనిగాఁ జేసిరి. కాని మా యభిప్రాయమున, సుగ్రీవుఁడు, విభీషణుఁడు, ప్రహ్లాదుఁడు మొదలుగాఁ గల

వారివలె కుటుంబద్రోహి. భాగవత మిట్లు వేనునిగూర్చి చెప్పుచున్నది. అంగరాజు వెనుకటి జన్మమునందు, నీ జన్మమునందుఁ బుత్రవిహీనుఁడు. అందుచే దేవత లాహూతు లయ్యు నంగరాజు చేయుచున్న యజ్ఞమునకు రారైరి. వచ్చి పప్పుబెల్లాలు కొనిపోరైరి. ఆర్యఋషు లందుచే నంగరాజుచేఁ బుత్రకామేష్టి చేయించిరి. తత్ఫల ముగా వేనుఁడు జన్మించెను. ఒక్కఁడే కొడుకగుటచే మారా మెక్కువయై యాతతాయుగాఁ బెరిగెను. అందుచే నంగరాజు కుమిలిచచ్చెను. ఆర్యఋషులందఱు గుమిగూడి యజ్ఞమహిమముచేఁబుట్టిన వేనునిఁ బట్టాభిషిక్తునిగావించిరి. అంతట వేనుని నిజస్వరూపము బయటఁబడెను. ఆర్య ఋషులపైఁ దిరుగఁబడెను. రాజ్య మల్లకల్లోల మయ్యెను. ఆర్యఋషు లందఱు ప్రోవై చంపుట యుత్తమని తీర్మానించి చంపివైచిరి. వేనుని దుర్మార్గునిగాఁ జెప్పఁదలంచిన భాగవతము చెప్పినకథ యిది. దీని సత్యాసత్యములు నిరూపించుటకుఁ దగినయాధారములు భాగవతమున నేమయిన దొరకునా యని యాలోచింపఁదగును. వేనుఁడు చిన్నతనంబున బాలురను బశుప్రకరంబును బోలె నరికట్టి చంపెనట. ఇది నిజమే యయినచో అంగరాజు మరణానంతరము “ఆర్యఋషు” శిల్లరు సభచేసి విచారించి, వేనుని బట్టాభిషిక్తుని నేలచేసియుందురు? భవిష్యత్తెఱింగిన ఋషు లింతమాత్ర మేల తెలిసికొనరైరి?

“మహితోగ్రశాసనుం” డయిన వేనుఁడు పట్టాభిషిక్తుఁ డయినంతనె “సమస్తతస్కరులు సర్వభీతిచేఁ

దలఁగుమూషికములకై వడి" గహనములయందు నడఁగుట
యేల కలిగినది? వేనుఁడు ధర్మప్రభువే కానియెడలఁ
దస్కరులే భయమందుటేల? దీనింబట్టి చూడ వేనరాజ్యం
బులోఁ దస్కరులుకానివారికి భయములే దనియే స్పష్టపడు
చున్నది కదా? ఇట్టి ధర్మప్రభువును "ఆర్యఋషులు"
ఆతతాయిగను, క్రూరకర్మతునిగను, గసాయిగను, బ్రద
ర్శించి కడతేచ్చు టేల కావలసి వచ్చినది? దీనికిఁ దగిన
కారణము భాగవతములోనే కన్పట్టుచున్నది. వేనుఁడు
పట్టాభిషిక్తుఁ డైనవెంటనే నిజస్వరూపము బయటఁబడినది.
తన రాజ్యములో నాలుగుమూలలు మారుమ్రోగునట్లు
లీ విధముగఁ జాటించియున్నాఁడు.

దివ్యులు వెఱఁగందఁగఁ బృ
ధ్వీవ్యోమము లగల భేరి వేయించె నయ
ష్టవ్య మదాతవ్య మహా
తవ్యం విప్రాయనుచు నుదాత్తధ్వనులన్.

ఈ విధముగ వేనరాజ్యంబున బ్రాహ్మణ సంత
ర్పణలు మాన్పింపఁబడినవి. వెంటనే మంత్రతంత్రముల
వేనరాజు ఖానీ చేయఁబడెను. ఇది యార్యఋషుల పరార్థ
జీవనము, పరోపకారశీలత.

వే నుఁ డు :

భాగవతప్రకారము వేనుఁడు పాపండుఁడు, నాస్తి
కుఁడు.

పాపండుఁ డనఁగ వేదబాహ్యుడు. ఇందు దోష
మేమియున్నదో తెలియుటలేదు. నేఁ డీ ప్రపంచమునందు
నివసించుచున్న 150 కోటులయందు వేదమునందు విశ్వా
సము కలిగి, తద్ధర్మముల ననుష్ఠించువారు పదికోట్లకన్న
నెక్కువ గానరారు. పాపండుశబ్దము మతాంతరులయెడ
నుపయోగించు తిట్టు. హిందువులు హింద్వితరులను మ్లేచ్ఛు
లనియు, మహమ్మదీయులు తదితరులను కాఫరు లనియు,
క్రైస్తవులు తదితరులను “హిదెన్ను” అనియును నిరంతర
మొకరి నొకరు దూషించుకొనుట వినుచునే యున్నాము.
ఇంతయేల? శైవులను వైష్ణవులు, వైష్ణవులను శైవులు
నింతకన్నను కఠిన వాక్యములచే దూషించుకొనుట యెఱుం
గుదుము. పాపండుఁ డన్నంతమాత్రముననే ధర్మపీడలు
చేయువాఁ డని యర్థము రానేరదు.

నా స్తి కుఁ డు :

నా స్తికుఁ డనఁగఁ దేవుఁడు లేఁడని నమ్మువాఁడని
యర్థము. కాని వేనుఁడుమాత్రము నా స్తికుఁ డైనట్లు
పొడకట్టదు. వేనుఁడు తా నీశ్వరప్రతినిధి యనియుఁ దన
యధికారమును ధిక్కరించుటకు నితరుల కధికారము లేద
నియు నమ్మినట్లు లీ క్రింది భాగవతములోని పద్యముల
వలన నూహింప ననువు కల్గుచున్నది.

“హరిహరహిరణ్యగర్భ

స్వరధీశ్వర వహ్నిశమన జలధిపతిమరు

న్నరవాహన శశిభూరవి

సురముఖ్యులు నృపశరీరసూచకు లగుటన్.

పరికించి నను భజింపుడు

ధరణీశుడు సర్వదేవతామయుడగు మ

త్సర ముడుగుడు నాకంటెను

బురుషుడు మరెవ్వఁ డగ్రపూజార్హుఁడెలన్.”

దీనినే పాశ్చాత్య దేశములయందు (Divine right of Kings), అని యందురు. నాలుగయిదు శతాబ్దుల క్రిందివఱ కీ యభిప్రాయము పాశ్చాత్య దేశములయందు విపరీతముగ వ్యాపించియుండెను. దీని పిలకయే (The King can do no wrongs) అను నానుడి. కొంచె మించు మించుగ “ఆర్యఋషులు” కూడ నీ వాదము నంగీకరించి యుండిరి; లేనిచో “నా విష్ణుః పృథివీపతి”యను లోకోక్తికి గౌరణమే యుండదు. ఇట్టి పరిస్థితులలో నీనాదము సాకుఁ జేసికొని వేనుని ఖానీచేయుట యెంత న్యాయమో బుద్ధిమంతు లూహించుకొందురుగాక !

కాని పరిశీలించి చూచినయెడ వేనుని యభిప్రాయము లన్నియు నా స్తికత్వమునకే దారి చూపుచున్నట్లు పొడకట్టకమానదు. వేనుడు పౌదమతమునకు మార్గదర్శియని యభిప్రాయ పడుచుంటిమి. నా స్తికులలో లోకకంటకులుకాని, లోకప్రతారకులుకాని, కానినారు వెక్కుచున్నారు. జీవకారుణ్యముకలిగి లోకకళ్యాణార్థము పాటు

పడినవారు, పడుచున్నవా రెంతమంది యున్నారో విజ్ఞ
 తెలుంగరా? గేయెల్ల మహాపాపము లాచరించి వలువాతనే
 ముక్కు- మూసికొని జపముచేయువారిచే లోక ముద్ధరింపఁ
 బడఁగలదా? ఈశ్వరధ్యానముచేఁ బాపహరణము కల్గు
 సను విశ్వాసము దోషాచరణమునకు దోహదము చేయ
 కుండునా? ఆ సికత్యము ప్రపంచపరిణామమునకు నాటంక
 ములు గలుగఁజేసెను గాని, తోడ్పడలేదని గట్టిగఁ జెప్ప
 వచ్చును.

నేడు ప్రపంచమున నున్న 150 కోట్ల ప్రజలయందు
 నాస్తికులే యెక్కు-వగ నున్నారని యెఱింగినచో భగవంతుఁ
 డెట్టిదుర్గతిపాలగుచున్నాఁడో తెలియఁదగును. ఏఁబదికోట్ల
 బౌద్ధులు, పదికోట్ల మతములేనివారు, ఇరువదికోట్ల చెట్లు,
 చేమలు పూజించువారు, మతమును బాటఁదొలిన పదికోట్ల
 రషియనులు, కలిసి మొత్తము 90 కోట్ల నాస్తికులే ప్రపం
 చమున జీవయాత్ర గడపుచున్నవారు. ఇంతియకాక
 హిందూ, క్రైస్తవ, మహమ్మదీయ మతములయందు
 జన్మించుటంజేసి యా యా మతములయందే నామమాత్ర
 ముగ నుండి భగవంతునియందు విశ్వాసములేనివారు వేల
 కొలందిగ నున్నారు. ఈ యిరువది సంవత్సరములనుండి
 నాస్తికులసంఖ్య విపరీతముగఁ బెచ్చు పెలుగుచున్నది.

మ త ము :

వేదములు కాలముగూడటికి మత మనునది యొక
 టున్నట్లు పోడకట్టదు. “ఆర్యఋషులు” చెప్పు ధర్మములే

సనాతన ధర్మమని తలంపఁబడుచుండెను. “ఆర్యఋషుల”
 యభిప్రాయములకు న్యతిరేకములగు నభిప్రాయములు
 కలవాడు పాషండులుగను, నాస్తికులుగను నెంచబఁడు
 చుండిరి. తన్ములమున నాదు గండ్ములో, హంతవృత్తిలో
 యగుచుండిరి. రాజులు “ఆర్యఋషుల” చేతికొఱముట్టులుగ
 నుండిరి. తరువాత క్రమక్రమముగ నే మహనీయుఁడో
 చెప్పిన నీకు లన్నియుఁ గట్టకట్టి యాతనిపేరిట మతమని
 చెప్పి, తన్నతేతరుల బలనంతముగాఁ దమమతములోనికి
 దింపుట పరిపాటి యైపోయినది. ఇందుచే మతయుద్ధములు
 తలలెత్తసాగినవి. దేశములెల్లను మానవ రక్తస్రావితము
 లయినవి. దేశమునకు మతములు చేసిన మేలిది యొక్కటి.
 కైస్తవమతమునకు మూలస్థానమైన జెరుసలేము పట్టణము
 మహమ్మదీయులగు అరబ్బుల స్వాధీనములో నుండు
 టచే నా పట్టణమును గైవసముఁ జేసికొనుటకు నెంతమంది
 వీరాధివీరులు హతులయిరో లెక్కపెట్టనలవియా? హిందూ
 మహమ్మదీయులు తమతమ మతములకయి పోరాడి యెన్ని
 లక్షలు దుర్మరణము పాలైరో కదా! సోమనాథ దేవా
 లయఁపు ముట్టడిలో నెంతమంది జంతుగొంతులేని రాజపుత్ర
 సుభటులు ప్రాణముల నర్పించిరో, మతసహనము కొలఁ
 దియో గొప్పయో యున్న హిందూదేశమున జైనులు,
 బౌద్ధులు వేలకొలంది మతావేశమునకు బలిచేయఁ బడ
 లేదా? మతముపేరిటఁ బరస్పరమారణ మతిదారుణముగాఁ
 బాశ్చత్యదేశములయందుఁగూడ జరుపఁబడినది. 1572 న
 సంవత్సరమున ప్రాన్సుదేశములో 10,000 మంది ప్రాప్త

స్వేంటు కైస్తవులు జాలితేకుండఁ గుత్తుకలు కోయఁబడిరి.
స్వేయిను దేశములోఁ గైస్తవమతములోఁ జేరుటకు నిష్ప
పడమిచే మూడువందలమంది కాల్చివేయఁబడిరి. దేవుని
పేరిట నిట్టి క్రూరకృత్యము లెన్నియా జరుపఁబడినవి.
భగవంతుఁ డొకఁ డున్నచోఁ దనపేర జరుగుచున్న
యత్యాచారములనైన మాన్పనొల్లఁదా ?

మతము ప్రతిదేశమునందు సౌజన్యము, సౌభ్రా
తృత్వము, సమానత్వమును జిందరవందరచేసి, మానవుల
నల్లకల్లోలముజేసి, ప్రపంచశాంతి లేకుండఁ జేయుటయే
కాకుండ మహాపురుషుల నెందఱిలో తనపొట్టఁ బెట్టు
కొన్నది. తార్కాణముగా నొక యుదాహరణము
నిచ్చెదము. సూర్యునిచుట్టు భూమియే తిరుగుచున్నదని
చెప్పిన 'కోపర్నికస్' అను జ్యోతిష్కుని, రోమను చక్రవర్తి
పెట్రరాని సిలుగులం బెట్టి చంపించెను. మానవుఁ డతి
మూఢదశలో నున్నప్పుడు కొండగాని, ఏరుగాని, నాఁకగాని,
పందిగాని, కుక్కగాని యేది యతిభీకరంబై మనస్సునకు
నలజడిఁ గల్గించునో, యట్టిదానియందు భక్తివిశ్వాసము
లుంచి, వేడికోళ్ళర్పించుట స్వభావముగాఁ గన్పట్టుచున్నది.
ఇట్టి జనసంఖ్య ప్రపంచమునం దధికంబుగా నున్నదనుట
స్పష్టము. కాని యీ సంఖ్య క్రమక్రమముగాఁ బెరుఁగు
టకు మారు తరుగుచున్నది. కారణమేమి? ప్రజా
సామాన్య మజ్ఞానాంధకారబంధురముగా నున్నప్పు డుబుసు
పోకకో, చిత్తశాంతికో దేవుఁ డను మాతా కొకటి
కావలసి యుండును. ప్రజలు జ్ఞానచక్షువులం దెఱచి,

తమలోఁ దాము తర్కించుకొనుచున్న కొలంది భక్తి విశ్వాసములు నశింప భగవంతుఁ డున్నాడా లేడా యను తర్కవితర్కములు బయలుదేరుట సహజము.

మానవుఁడు మృగదశలో నున్నప్పు డే కొండ గానో, యే యేరుగానో వెలసిన దేవుఁడు, మానవ విజ్ఞానము పరిణామముఁ బొందుచున్నకొలంది, భగవంతుఁ డేను, కొండలరూపమును వదిలి, మృగమై, మృగమునుండి, మనుష్యుఁడై మనుష్యదశనుండి యదృశ్యరూపుఁడై నిరాకారుఁడై, నిరంజనుఁడై నిర్వికల్పుఁ డయ్యెను. ఇంకఁ దరువాతిదశయేమి? శూన్యత్వము అనఁగా నా స్తికత్వము. ఇదియే మూఁతమానవ ప్రతిపాదితుఁడైన భగవంతునకు నేఁడు వాటిల్లుచున్న దశ. రష్యాలో నిరువదియేండ్లక్రింద బయలుదేరిన యీ ప్రళయఝంఝామారుతమునకు భయపడి యచ్చటి గుడుల (Churches) లో నున్న భగవంతుఁడు కాలిచప్పుడు కాకుండ నెచ్చటికో దారితీసెను. ఈ యిరువది సంవత్సరములలో నచ్చట బయలుదేరిన సాంఘిక మానసిక పరిణామము బహు విచిత్రమై ప్రపంచమునకు విస్మయముఁ గొల్పుచున్నది. ఈ విచిత్ర పరిణామమును జూచి ప్రపంచమునందలి రాజకీయవేత్తలందఱు దిగ్భ్రమఁజెంది ప్రపంచ మే మగునో యని దిగులుపడుచున్నారు.

రషియానుందుఁ బది పదియేను కోట్ల జనమున్నది. యూరపు మహాసంగ్రామమునకుఁ బూర్వ మీ దేశమును

“జారు” అను బిరుదుగల యొక చక్రవర్తి పాలించుచుండు వాఁడు. ఈ జారును రషియను అందరు (Little God) చిన్న దేవుఁడని పిలుచుచుండువారు. జారుపరిపాలనలో నున్నంతకాలము రషియాయందు మతావేశము మెండుగ నుండెను. రాజశాసనముచే నెల్లరు నిసుగు, విరామము లేక భగవత్పూజ చేయవలసి యుండెను. దీనికిఁ బ్రతిఫల మేమి? ప్రజలలో నూటికి డెబ్బదిమందికిఁ గూడుగాని, గుడ్డగాని, మంచముగాని, కంచముగాని లేకుండెను. యూరపుమహాసంగ్రామముమధ్య జరిగిన మహాదారుణమైన జారుహత్యకు భయపడి భగవంతుఁడు రష్యానువదలి పలాయితుఁ డయ్యెను. చిన్నదేవుఁడు చావఁగాఁ బెద్దదేవునికి గతిలేకపోయెను. గుడు లన్నియు యంత్రాగారములుగను, పుస్తకభాండాగారములుగను మారిపోయెను. గుడులకున్న మడిమాన్యములు ప్రభుత్వవశమైపోయెను. తలఁదాచి కొనుటకు నిల్లు, వాఁకిలి లేనప్పుడు భగవంతుఁడు మాత్ర మేమిచేయఁగలఁడు? ఈ మార్పువల్ల రషియాదేశమునకుఁ గలిగిన ప్రతిఫలమేమి? నూటికి డెబ్బదిమందికిఁ దినఁ గూడును, కట్ట బట్టయుఁ, బండ మంచమును, సాపడఁ గంచమును లభించినవి. పురుషకార మప్రతిహతమగు నధికారము చెల్లించుకొనుచున్నది.

ప్రార్థించినంతమాత్ర, సేవించినంతమాత్ర, కైంక
ర్యము చేసినంతమాత్ర భగవంతుఁడు ప్రీతుఁడై, సిరిసంప
త్తుల నిచ్చి, పరలోక సౌఖ్యములు గల్పించుననుట నమ్మఁ
దగినదేనా? ఇట్టివి యెన్నడు, నెచ్చటను జరిగియుండలేదు.

ఇయ్యది మానవ హృదయ దౌర్బల్యమును సూచింపక
 తప్పదు. ఈ ప్రార్థనలు, ఈ సేవలు, ఈ కైంకర్యములు
 స్వాతంత్ర్యమును గోల్పుచ్చి, పురుషకారమును నశింపజేసి
 మానవులను సంబేదలగు బానిసలనుగాఁ జేయుట కుపక-
 రించునుగాని మతెందులకుఁ గొఱగావు.

పాపండు లై నంతమాత్రమునఁ (అనఁగా వైదిక
 ధర్మములను ననుష్ఠింపనంత మాత్రమున) మానవుఁడు
 పాపకర్మములను చరించుననికాని ధర్మపీడలను సల్పునని
 కాని చెప్పుట లోకమునెడ మహాపచారము చేయుట
 యగును. భగవంతుని ప్రేమించుటకన్నఁ దోడి మాన
 వులఁ బ్రేమించుట పరమోత్తమంబు. పాపండుఁ డనఁగా
 సకలపాపములను జేయువాఁడని ప్రాకృతలోకంబునఁ గల
 యూహలను నాధారముజేసికొని విశ్వనాథ సత్యనారాయణ
 గారు వేనరాజును నా విధముగ నభినర్ణించియున్నారు.
 ఇది కేవలము పొరపాటు. పాపండులయం దెట్టి పవిత్ర
 జీవనము సల్పిన యుత్తమపురుషు లున్నారో లోకచరిత్రఁ
 జదివినవారికి బోధపడకపోదు. కావుననే పాపండు లై నంత
 మాత్రముననే మానవులు దుర్మార్గులు కారనియు వేన
 రాజు పాపండుఁడైనను, సత్యనారాయణగారు చిత్రించి
 నట్లు దుర్మార్గుఁడు కాఁడనియు రుజువుచేయుటకే “ఖూసీ”
 వ్రాయఁబడినది.

సూత్రాశ్రమము,
 1—9—35.

కృ తి క ర్త .

ఖూ నీ

[మొదటిరంగము-మునిపల్లె; యజ్ఞశాల; గౌతముడు, శునశ్శేపుడు, వలువులు; నవరంధ్రములు బిగించి పట్టుకొనఁ బడిన మేక; యజ్ఞగుండము, సమిధలు, సమిధలతోఁ బ్రద్య రిల్లుచున్న యగ్నిహోత్రము.]

వేనుడు : [పేరెలుంగునఁ దొందరతో] హీహా! యగ్రము వాసులగు యాయజ్ఞాకులారా! ఏమి యాయాగము? ఏమి యీ యాగము; చాలింపుడు; చాలింపుడు: జంతుబలి యేరూపముననై న సరియె, వేనరాజ్యంబున నిపేధింపఁబడుట యెఱుంగరా? ఎఱిగి మెఱిగి యిట్లు శాసనతిరస్కారముఁ గావించి, నంద్యులేల యయ్యెదరు? నవరంధ్రములు బిగియఁబట్టి యావక్కు- సూలిస యజ్ఞమును యజ్ఞగుండమున వేల్చుచుకు సాహసించుచుంటిరా. ఒక్క-సమిధ యజ్ఞగుండమునఁ బడెనా యొక్క ప్రాణ మెగిరిపోవును. భీకరశాస నుండగు వేనునిశాసనంబు ధిక్కరించి యెవరొ బ్రవకిపోనఁగలరు? ఇతఁడు చారవదీసి పోయెను.

అతఁడు స్వయముగఁ దనరాష్ట్రమెల్లఁ గుమ్మరు
చుండును. ఎవ్వరును దప్పించుకొని పోవలేరు.
[ధృష్టవర్మద్వితీయుఁడై ప్రవేశించి] గౌతమా! యేల
యిట్లు దిగులుపడి చిక్కమొగముతో వెళ్ళిచూపులఁ
జూచెదవు? ఈ దొంగజన్నమునకు మునిపల్లెయే
కావలసివచ్చినదా?

గౌతముఁడు : ఏమి యీ యహంకారము? ఆర్యఋషుల
యెదుటఁ గూడ నీ యహంకార ప్రదర్శనచూ?
చాలుంజాలు. బ్రహ్మవిద్వరిషులచేఁ బవిత్రీకృతము
లగు మునిపల్లెలుకూడ నేటికీ యహంకార ప్రదర్శ
నముం జూడవలసి వచ్చెఁగా? ఆర్యఋషులం దిరస్క
రించి శాపదగ్ధుఁడు కాక బ్రదికిపోయినవాఁ డింతకు
మున్నెవండు కలఁడు?

వేనుఁ: నేనుమాత్రము బ్రదికిపోదునని చెప్పుచుంటినా?
బ్రదుకవలయునని కోరుచుంటినా? కాని గౌతమా!
మీ ఋషిపరంపరయందు పుట్టి గిట్టనివాని నొకనిం
జెప్పుము. మీతండ్రి తాతముత్తాతలు చావక మిగిలి
యున్నారా? సిగ్గులకయొకనిఁ జంపుటకూడ గొప్పయే
యని కొండాడుచుంటివి. బెబ్బలి సాధుమృగంబులఁ
జంపుటలేదా? భేదమేమియున్నది? గౌతమా! యొక
వేళ నీవంటిమహర్షి యెవ్వఁడయిన నన్ను భూనీ
చేయుటకు సిద్ధపడిన యెడల, నిష్పాదు నేఁ బూనిన
ధర్మము స్థాపింపక పూర్వము, ఒకవేళ సాధ్యపడక

పోయినచోఁ బ్రచారమయినను జేయకపూర్వము
మాత్ర మట్టిది తటస్థింపదని గట్టిగఁ జెప్పుచుంటిని.

గౌత : ఏమి యీ యహంకారము ? చావుబ్రదుకులుకూడ
నీచేతిలో నున్నట్లు మాటాడుచుంటివి.

వేనుఁ: అహంకార మహంకార మని యెత్తి పొడుచు
చుంటివి. అహంకారములేని యభాగ్యుఁ డెవ్వఁడు ?
అహంకారములేని దీ ప్రపంచమొక్క గడియయైనను
సాగునా ? అహంకారములేని రాజు రాజ్యమేలఁ
గలఁడా ? వేయేల ? నీ వాక్యము అహంకారద్యోత
కములు కావా ? ధృష్టవర్మా ! ఈ గౌతముఁడు
మాటలంజెప్పి మనలను మఱిపించుచున్నాఁడు. ఏల
యట్లురక చూచెదవు ? ఆమేఁక యుక్కిరి బిక్కిరియై
చచ్చిపోవుటకు సిద్ధముగ నున్నది. మునుముందు
వారల నవలకుగెంటి యామేఁకను గాపాడుము.
ఆవల వాదించు కొందము.

ధృష్టవర్మ : చిత్తము, మహాప్రభూ ! [మేఁకవైపునకు నడ
చును.]

గౌత : ధృష్టవర్మా ! ఆగు మాగుము: ఏమి యీ తుందు
డుకు ? మంత్రపూతమైన యాయజమును నీవు
స్పృశింపరాదు.

ధృష్ట : నేను మేఁకను స్పృశించువఱకు దానిని విడువ
నొల్లరా ? ఏమి యీతిరస్కృతి ? నన్నుఁ బల్కరింప

కుము. నాకుఁ బ్రభునాజ్ఞ యొక్కటియే నూచర
ణీయము. నే కొండుతో నాకుఁ బని లేదు.

గౌత : అహో ! యేమి యీ దుండగము. నేటికి ముని
పల్లెలుకూడఁ బాపండు పండు పాదధూళీధూసరితము
లగుచున్నవి. యజ్ఞశాల కెట్టి గతి పట్టినది ! ధృష్ట
నర్మా ! అవమానితులయిన యార్యఋషు లూర
కుండురా ? ఎన్నఁడయిన నూరకుండిరా ! వాగ్బాణు
లయిన ఋషులం జెనకి యెవ్వఁడు సుఖనిద్ర చేయం
జాలును ?

వేనుఁ : గౌతమా ! పరుషనాక్యములతోఁ బ్రయోజనమేమి ?
తిట్టుఁబోతులకు భయపడువారు నేడున్నారనియేనా
నీ యభిప్రాయము ? మదీయ బాహుయుగళీ వప్ర
గుప్తుండవై మునిపల్లె సురక్షితుండ వయిన నీవు
దెగఁబడి నన్నుఁ బాపండుండ వని తిట్టనుంకింతువా ?
ఇది యేమిధర్మము ? పొగడికలకును, దెగడికలకును
వేనుఁడు చలించి ధర్మపథమును వీడువాఁడుకాఁడు.
అతఁ డచలుఁడు. అతని ధర్మమచలము. అతఁడు
సాపండుఁడైననేమి ? పండుఁడైననేమి ? అతం డెవ్వఁ
డైననేమి ? అతనిరాజ్యముననున్న ప్రజలు సుఖజీవ
నము చేయవలయును. సుఖనిద్రఁ బొందవలయును.
ఇదియే యశనిపరమావధి. ఇంతియెకాక యతని
నాల్గుచేతఁగుల నేలయందలి భూతజాలము పశుపక్షి
క్రిమికిటకాదులుపై తము బాధనొందరాదు. గాధ

నొందిన, వేనుని మనస్సు తరుగుకొనిపోవును. వానికి నిదురపట్టదు. వానికి జీవనమే దుస్సహమగును. పెక్కు మాట లేల? ఈయజములు, ఈయాగములు లోకకల్యాణార్థమని నీవు రుజువుపఱపఁ గల్గినచోఁ బూర్తిగావింప నేననుజ్ఞ యిత్తును. లేనిచో నొక్క సమిధయైనను నీయజగుండుమున మండదు.

గౌత : వేనరాజా! ఎందులకీ మొంటిపట్టు? దీన నుభయు లకు మేలు లేదు.

వేనుఁ : నే సడిగినదానికిఁ బ్రత్యుత్తర మిమ్ము, నా కితర ముతో సంబంధము లేదు.

గౌత : అటులయిన వినుము.

అంగవంశోద్భవు లన్యాయవర్తులై
శిష్టమార్గములఁ గాసినదిలేదు,
విషరీతభర్తులై వేదోక్తకర్మముల్
చేసేతఁ ద్రోసివేసినదిలేదు,
అధికారబధిరగర్వాంధులై ప్రిల్లద
మ్మునఁ బ్రజాపీడ సల్పినదిలేదు,
అన్యరాజన్యజన్యాటోపదీనులై
న్యపతిధర్మముల మానినదిలేదు,
అతిసుభిక్షంబుగాఁగ రాజ్యంబు లేలి
చుట్టుప్రక్కలు నల్లూళ్ళ పుట్టఁజేసి
బ్రాహ్మణాశీస్సులను బొంది పరమపదముఁ
జేరినాట మున్ మీనారు, పేరుమోసి.

ఇట్టిమహనీయవంశంబున జన్మించి, మీ పూర్వుల పోకడల నీసడించి చరియించుట ధర్మమగునా ?

వేనుఁ: గౌతమా ! నీమాటలు గాదననేల ? నీచెప్పిన మాటలన్నియు నిజమనియే నమ్మెదను. ఇప్పుడీప్రసంగము వలన లాభ మేమియున్నది ? మాపూర్వులు తాము నమ్మిన ధర్మములను గట్టిగా నిలువఁబెట్టిరి. పూర్వార్థాచారములన్నియు ననుసరణీయము లనియే మీరు చెప్పఁగల్గుదురా ? దేశకాల పరిస్థితులంబట్టి యాచారములు మారుచుండవా ? తొల్లివారు విశ్వసించిన ధర్మముల వా రాచరించిరి; నేడు నేను విశ్వసించిన ధర్మముల నేనాచరించుచుంటిని. కాన నాయంతః కరణప్రవృత్తికి విపరీతము లయిన ధర్మముల నారాజ్యమున నడుగు పెట్టనీయను. భూతదయకు విరుద్ధము లయిన పనులం జూచిన నాగుండె నీరై పోవును. నేను జూడలేను. మంచి కానీ, చెడ్డ కానీ నాయవస్థ యిది. మునీంద్రా! మాటలతోఁ బ్రబుద్ధుఁడవుచుము. ఈయజ్ఞయాగములు లోకకల్యాణార్థమని సిద్ధాంతీకరింపఁ బ్రయత్నింతువా ? లేదా ? కాలయాపన సహింపను.

గౌత : ఇటు కూర్చుండుము-చెప్పెదను. తొందఱపడనేల ? రాజవు, నూయింటి కతిథివై వచ్చితివి. ఇంతమాత్ర మాతిథ్యము స్వీకరింపఁగూడదా ?

వేనుఁ: ఇంటికి వచ్చినవాని కాతిథ్య మీయవలయు నని

యిప్పటికిఁ దెలిసినది కాఁబోలు. నాకు మర్యాద
లతోఁ బనిలేదు. మి మ్మేయలజడి లేకుండఁగాపాడు
చున్న నా యాజలయందు గౌరవముఁ జూపలేనినీవు
నాయెడ గౌరవముఁ జూప నేల యత్నింతువు ?

గౌత : వేనరాజా! యే కారుకోనలోనో యే మారుములనో
పారుటాకులయిండ్లలోఁ గాపురముఁ జేయుమాకు
నలిధి, యభ్యాగతిపూజలుక్రొత్తలుసుమా! ఎందుల
కొకరి నొకరు వేళాకోళముఁ జేసికొనుట? నీ వడిగిన
ప్రశ్నకు సమాధాన మిత్తును: శ్రద్ధాళుఁడవై
వినుము.

వేనుఁ: సిద్ధముగ నుంటిని: విన్పింపుము.

గౌత : ఎఱుంగుదువుకాదే మేఘములు ధూమయోనులని
పిలువంబడుట.

వేనుఁ: ఎఱుంగుదును. అయిన ?

గౌత : ధూమయోనులనఁగా ధూమముచేఁ బుట్టింపఁ బడు
నవి.

వేనుఁ: ఏధూమముచే ?

గౌత : యజ్ఞధూమముచే.

వేనుఁ: ఇతరధూమముల కేల యన్వయింపడు ?

గౌత : యజ్ఞధూమమునందున్న మహాశక్తి నానియందు
లేదు గావున.

వేనుఁ: ఎవరు దీనిని గనిపెట్టిరి ?

గౌత : ఆర్యఋషులు; త్రికాలజ్ఞులగు ఋషులు వెఱివారని

తలంచుచుంటివా ?

వేనుఁ: ఋషులు వెఱివారని నే నెన్నఁడును దలంపను. కాల
చక్రము నెదురు త్రిప్పనేర్తురు. ఋషులే మాబోం
ట్లను మూర్ఖులని తలంతురు. ఎందుల కీగొడవ, నీవు
చెప్పఁదలంచుకొన్న దేదియో చెప్పరాదా ?

గౌత : మేఘములు భూమయోను లగుటచేతనే మీ
శ్రేయస్సు గోరు మేము మీ యాజ్ఞాతిరస్కారముఁ
జేసియైనను యజ్ఞములు చేయఁబూనితిమి.

వేనుఁ: కారణము?

గౌత : కారణమా? కతివు రాకుండుటకుఁ బాడిపంటలుమూ
లము, పాడిపంటలకు వతిపులేమి మూలము, వతిపు
లేకుండుటకు వానలు మూలము, వానలకు మేఘ
ములు మూలము, మేఘములకు భూమముమూలము,
భూమమునకు యజ్ఞములు మూలము.

వేనుఁ: యజ్ఞములకు ఋషులు మూలము, ఋషులకుఁ గుటీ
రములు మూలము, కుటీరములకు నాశ్రమములు
మూలము, సరిపోయినది, నీనాదము నెగ్గినది, నాసం
జ్ఞియము దీరినది. ఇంకేమి వలయును? కాని గౌతమా!
యెవ్వరితో మాటాడుచుంటివో యించుకంతయైన
నీకు బోధపడలేదా? మహావిదుషీమణియు, సదసద్వి
వేకసంపన్నయు, సృష్టి రహస్యజ్ఞానచతురమతియు
నగు సునీథాదేవిచే బోధింపఁబడిన వేనుఁ డీకులర్క
మునకుఁ దెవియెఱ్ఱుననియోనా నీసమ్మకము? పొగచే

మొయిళ్ళు, మొయిళ్ళచే వానలు, వానలచేఁ బాడి
పంటలు, పాడిపంటలచేఁ గాటకము తొలఁగుటః
తన్నూలమున యజ్ఞములు లోకకల్యాణప్రదాయక
ములు. మేలు మేలు! నారాజ్యంబున యజ్ఞయాగ
ములు చూన్పింపఁబడి యెన్నినాళ్ళయినదో యెరుం
గుదువా? నాఁటనుండియు నేఁటిదనుక మేఘములు
కంటంబడుచునే యున్నవే. ఇవి పొగచేఁ గల్పింపఁ
బడిన మేఘములు కావా? ఈ జన్నంపుఁబొగ
మొయిళ్ళను సృజించునో, లేదో కాని యాశ్ర
మంబుల నన్నిఁటిని నల్లూళ్ళను జేసివైచుచున్నది.

జన్నంపుఁబొగమంచు చదలు గప్పకయున్న
నెల మూఁడువానలు నిలిచికురియు
విత్తనంబులఁ దెచ్చి, వెదజల్ల మోసెత్తి
ముక్కారుపంటలు పిక్కటిల్లు
అన్ని కారులయందుఁ గ్రొన్ననల్ కొనసాఁగి
విరితీవియులు పూలు, విరియఁబూచు
చవిగల్లు రుచిగల్లు, చాల కమ్మనిపండ్లు
పండ్లచెట్ల నెపుడు, పండఁగాయు
గరిక కలివేరు చిప్పర, కనుము మొలన
పచ్చినీళ్ళపైఁ దిరుగాడు పాడిమొదవు
పాడియిచ్చును బానలు పట్టకుండ
క్షౌమ మొలుగవు నే నేలు సీమ తెల్ల.

శునశ్శేపుఁడు : వేనరాజా! నీవు చెప్పిన దంతయు నిజమే.
కాని యిది యంతయు నీధర్మ సంస్థాపనప్రతిఫలం

బని తలంచుచుంటివా? యెంతవెళ్ళి? మీవంశము
నందలి ప్రేమచే నెంతమంది మానులు నీరాజ్యము
నందలి కీకారణ్యములయందు నిల్చి యజ్ఞములు
చేయుచున్నారో నీకేమి తెలియును? ఆయజ్ఞయాగ
ములే లేకయున్న నీరాజ్యమింత సుభిక్షముగా నుండ
వచ్చెనా?

వేనుఁ: ఓహో! శునశ్శేషా! క్రొత్తవింతలు దెలుపు చుంటివి.
మీరెంతకైనను దగుదురు. ఈవిధంబుగ దొంగ
జన్నంబులు చేయుఋషులింక నా రాజ్యంబున
నున్నారుగా. ఇందు నే నాలసింపరాదు. నారాజ్య
మెల్లఁ గ్రుమ్మరి యట్టి వేమయిన నున్నచో వెంటనే
మాన్సింపవలయును. శాసన ధిక్కారమెంత చుల
కనయైనది. గౌతమా! యొకమాటఁ జెప్పుచుంటిని.
నీ బూకరింపుమాటలతో లాభ మేమియునులేదు.
మాటలం జెప్పి నన్ను మోసగింపనేరవు. నే నంగ
రాజ్యసింహాసనం బధిష్ఠించినప్పటినుండియుఁ గఱపు
లేదు, వఱపులేదు. ధర్మసంస్థాపనాపటిష్ఠం బైననా
ద్రాఘిష్ఠ ఖడ్గ ధారాధాళధశ్యమును జూచి జార
చోరులు పరసీమలకు దారితీసిరి. పౌరులు పిక్కబెదరు
లేక తమతమ కార్యములయందు నిమగ్నులై
యున్నారు. క్షుధాతురు లెందుఁ గనరారు. జాన
పదులుసై నము తొమ్ముపైఁ జే యిడికొని, భయము
లేక హాయిగా నిదురించుచున్నారు. ధృష్టవర్మా!
యీ గౌతముని వితండవాదమువల్ల ప్రయోజన

మేమియునులేదు. ఆలసింపకుము. ఆ రావిసేభృష్క
కాలిపోవుచున్నవి. యజ్ఞగుండమును జల్లార్చినైవుము.
భగవంతుఁ డొకఁడున్నచో నోరు వాయిలేని యీ
మేకమాంసమును గోరునా ?

శున : వేనరాజా ! నీ తండ్రితాతలు, ముత్తాతలెఱుంగని
ధర్మసూక్ష్మము లెఱింగితివి. అహో ! మేధావిశే
షము. ఈ పశువిశసనము దేవప్రీత్యర్థము కాదు.

వేనుఁ : క్రొత్తదారి త్రొక్కుచున్నావే ? కాకున్న మఱి
దేనికి ?

శున : ఋషులు స్వార్థపరులు గారనియుఁ, పరార్థజీవను
లనియు నెఱుంగుదువా ?

వేనుఁ : ఎఱుంగ కేమి ? ఎఱుంగుదును. అయిన ?

శున : ఈ యజ్ఞముచే నీ యజ్ఞపశు వృత్తమపదంబును
బొందును.

వేనుఁ : మఱి యజ్ఞకర్తయో ?

శున : అతండును నుత్తమలోకప్రాప్తి గాంచును.

వేనుఁ : ఓహో ! యిదియూ పరార్థజీవనము ? మేలు ! ఋషు
లింత పరార్థజీవనులే యగునెడల నింకొక్కపనిఁ
జేయరాదా !

శున : ఏది యాపని ?

వేనుఁ : మీకులపతియు, గురువునైన యీ వృద్ధగౌతముఁడు
నిన్ను యజ్ఞపశువుంగాఁ జేసి, యీ యజ్ఞమును
ముగించినచో లోకమెంత సంతసిల్లును ? ఒక్క

యజ్ఞముచేతనే గురుశిష్యు లిరువు రుత్తమలోకంబును
బొందఁగల్గుదురుగదా ? మీ జాతికైనను జెందని
ఋషి మేఁకకు సద్గుతులు కల్పించుటకంటెఁ జిన్న
నాటనుండియుఁ గొలిచి సేవించుచున్న నీకు నుత్తమ
లోకంబు కల్పించుట సమంజసముకాదా ! గౌతమా !
దీనికి నీవేల యొడంబడవు ? ఇందుఁ దప్పేమున్నది ?

ధృష్ట : దేవా ! ఋషునశ్శేషుని యూషంబునకుఁ గట్టి
వైతునా ? శునశ్శేషా ! యింత చవుకగా నుత్తమ
లోకంబులు కల్గుచున్నపుడు నీవేల యాలసింతువు ?

వేనుఁ : ఆతండు యజ్ఞపశు వగుటకు నిష్టపడినప్పుడుకదా
యూషంబునకుఁ గట్టివైచుట. శునశ్శేషా ! యింత
కును జెప్పవైతివి, యుత్తమలోకము లనఁగా నేమి ?
స్వైరవిహారము, సురాపానము, వృద్ధవేశ్యావనితాజ
నతాపాంగవీక్షణము లేనా ?

గౌత : విశ్వాసమేలేని నీకు వీనితోఁబనియేమి ?

వేనుఁ : తెలిసికొన్నపిదప నైనను విశ్వాసము కలుగవచ్చును
గదా. దయయుంచి తెల్పుఁడు.

శున : ఇవి కొన్ని.

వేనుఁ : మిగిలినవి ?

శున : ఎందుల కీయెక్క-సక్కియములు ?

వేనుఁ : ఎక్కి-సక్కియము లేమి ? ఇవియే యైనచో నీభూలో
కంబున నొరకవా ? విచ్చలవిడిఁ దిరుగరాదా ?
గొంతుఁబటి త్రొగరాదా ? ముదుసలిపడుపుఁగత్తెల

కొరిశ్శుఁ గులికి కులికి లాలాద్రవంబును జవిచూడ
రాదా ? స్వార్థపరత్వబుద్ధిచే నొక్కదిక్కుమాలిన
జంతువునుజంపి యు తమలోకమును బొందయ
త్నించుట మానవుఁడు చేయఁదగిన కార్యమేనా ?
పరలోకము లున్నవోలేవో ? ఉన్నచో నవియు తమ
లోకము లగునోకాదో ? అగుచో నీమేఁకను నన్నిలో
వేల్చితిన్నంతమాత్రమున నవిచేఁజిక్కునో చిక్కవో ;
ఇట్టి సంశయాస్పదము లగు పరలోకసౌఖ్యముల
కాసించి భూతదయ నుజ్జగించి పరహింసఁ బొనరించి
మూర్ఖుండ వేలయయ్యెదవు ?

శున : ఇది వికత్తనము, అధిక్షేపము, దుస్సహము.

వేనుఁ : నామాటయే నీకు దుస్సహ మైనప్పుడు, నిండు
ప్రాణముతోనున్న యొక్క సాధుమృగంబును నవ
రంధ్రములు బిగించిపట్టి, బగ్గుబగ్గున మండుమంటలో
వైచి కాల్తురన్నచో నేపడు మనోవేదన యెవ్వఁ
డెఱుంగనేర్చు ? శునశ్శేషా ! లే లెమ్ము, యజ్ఞము
మాని సర్వభూత సమభావుఁడవు కమ్ము. ఈ వృద్ధ
గౌతముని మాటలువిని మతి చెడఁగొట్టుకొనకుము.

గౌత : ఈ పరుషవాక్యములు కర్ణశూలములును, మనశ్శల్య
ములును.

వేనుఁ : ఈ కల్లకన్నీటిబొట్టు లేటికి ? నిరంతరము ముసలివలె
కన్నీరేల కార్చెదవు ? ద్విజేతరుఁడు వేదంబును
విన్నంతమాత్రముననే కర్ణరంధ్రములఁ గరగించిన
నీసమును బోయు మన్నప్పుడు నీ మనస్సెట్లుండెను ?

ఎందుల కీ కపటావేదన ?

శున : వేనరాజా ! ఎంత యధికార మున్నను, ఆ యధికార మెంత యప్రతిహత మైనదైనను, ఇంత విశంకట ముగా సంచరింప ధర్మచుగునా ? ప్రజలను గాపాడి, తెలిపి సన్మార్గమున నడిపింపనలసిన మహారాజవు, పూజ్యులగు నార్యఋషులచేఁ బ్రయుజ్యమానము లయిన యజ్ఞములు మాన్ని నరకలోకగంతవ్యుడ వేల యయ్యెదవు ?

వేనుఁ : శునశ్శేఫా ! ఋషు లెట్టికార్యములు చేసినను వాని కిం దలయూపకున్న నరకలోకమునకుఁ బోవలసిన దేనా ? ఎందుచేత !

శున : వారు పరార్థజీవనులు గాన.

వేనుఁ : తాము తమలోకమును బొందఁగోరి యే జంతువునో యగ్నిగుండమున వేల్చుట, పరార్థజీవనుల లక్షణ మేనా ?

శున : ఋషితిరస్కారము నరకలోకమునకు దారితీయును.

వేనుఁ : ఎచ్చట నున్నది ? ఎంత దూరములో నున్నది యా నరకలోకము ? నీవుగాని, నీ గురుపరంపరలో నెవ్వ రయినఁగాని యెప్పుడయినఁ జూచివచ్చితిరా, మాటి మాటికి నెఱిగియున్నట్టు మాటలాడుచుంటివి.

శాత : రాజా ! నీ నాలుక చీలిక గాకున్నది. ఎట్టెట్టి మహా నీయుల నిందించుచున్నావు.

వేనుఁ : మీ రే కోరికయైనను గోరుకొందురుగాని, యీకోరిక మాత్రము గోరుకొనకుండు . నా నాలుకయే చీలిక

యైనచో నాభీలవ్యాళమ నయ్యెద. అప్పుడు మఱింత
భయంకరుండగా నుందును. దయయుంచి నన్నీ
రూపముననే యుండనిండు. మీ తపశ్శక్తిగూడ
వ్యయము గాకుండు.

శున : ఈ యెత్తిపొడుపులతో మన స్సారాటపడు చున్నది.
వేనరాజా ! యెవ్వ రడ్డుపడినను నీకుమాత్రము నర
కము దప్పదు.

వేనుఁ : ఒక రడ్డుపడుట యేల ? నేనే పోదును, బోవలసిన
యగత్యము కల్గుచో. కాని యచ్చట మీవంటి
ఋషులుగాని, యిటువంటి కటికదుకాణములుగాని,
యిటువంటి ధర్మపీఠాలుగాని యుండునా ?

శున : మావంటి ఋషులచ్చట నెందుల కుందురు ?

వేనుఁ : మీవంటి ఋషులే యచ్చట లేకున్న నేను గాపురము
పెట్టుటకు నాక్షేపణ మేమియుండు ? నాకుఁ బరమ
సమ్మతము. స్వర్గమున మీవంటి ధర్మదూరుల
పొత్తునఁ బడియుండి, మనోవేదనఁ బడుటకన్న
మీరులేని నరకమున నొంటరిగ నుండుట మేలు
కాదా ? ఇన్ని యజ్ఞశువులు, యజ్ఞగుండమునఁ
బడకుండఁజేసి ప్రాణదానముఁ జేయుచున్న నేను
నరకలోకమునకుఁ బోయినను మేలేయగుఁగాక,
ప్రాణప్రదానమునకుఁ బ్రతిఫలంబు నరకలోకమా ?
ఎవ్వరు నా కీ నరకలోకము నిచ్చునది ?

శున : భగవంతుఁడు.

వేనుఁ: ఎవ్వఁడీ మహానుభావుఁడు ? ఈయన ప్రకృతియేమి?
ఇంతవఱకెప్పుడును నా రాజ్యంబునఁ గన్పట్టలేదే!
ఇంతకుఁ జెప్పవైతివి: యీయన యుద్యోగ మేమి ?

శున : సర్వాంతర్యామి, సర్వప్రపంచసృష్టిస్థితి లయహేతు
భూతుఁడు. దుష్టుల శిక్షించుట, శిష్టుల రక్షించుట
యీయనయుద్యోగము. అహోరాత్రము లీ ప్రపంచ
ములఁ గనిపెట్టికొనియుండు.

వేనుఁ: పాపమొంత బాధపడుచుండునో నిద్రాహారములు
నూని, రేఁబవలు కనిపెట్టికొనియుండి. ఈ మహా
మహుఁడేనా నాకు నరకలోకము దానము చేయునది?
జీవహింస సల్పుచున్నందులకు మీకు స్వర్గము,
దానిని బాపుచున్నందులకు నాకు నరకము ! ఈ
దేవుని మీరు క్రొత్తగా సృజించినట్లున్నది. ఈ మీ
దేవుఁడు తన ధర్మమునుగూడ మఱచువాఁడుగ
నున్నాఁడు. ఎంతమంది దుష్టులు శిక్షను దప్పించు
కొని పోవుచున్నా రీలోకమున ? ఎంతమంది శిష్టులు
శిక్షింపఁబడుచున్నారు.

గౌత : కటకటా! భగవానుఁడు కూడ నీ పరిహాసమునకుఁ
బాతుఁ డయ్యె. నీకుఁ బ్రాయశ్చిత్తమే లేనట్లు
న్నది.

వేనుఁ: నాకుఁ బ్రాయశ్చిత్తమే లేనట్లున్నది; నీకుఁ జిత్తమే
లేనట్లున్నది.

గౌత : ఏమేమి ?

వేనుఁ: ఏమున్నది ? ఏకరికిఁ బ్రాయశ్చిత్తము, నింకొకరికిఁ జిత్తము లేనట్లున్నది. లేనిచో దృష్టోచరుఁడు కాని వాఁడును, మానవులచే సృజింపఁబడినవాఁడును సృష్టిస్థితి లయకారకుఁడేమి ? సృష్టిస్థితిలయములు స్వభావజన్యములుకావా ? మన కంటికిఁ గన్పట్టుటలేదా ? పుట్టినది గిట్టుకున్నదేది ? ఇందులో భగవంతునకుఁ బెత్తనమేల ?

గౌత : పాపము శాంతించునుగాక ! దినదిన మీలోకమున జరుగుచున్న కార్యక్రమమునందు భగవంతునకుఁ బెత్తనమేలేదా ? ఏమిపాపముఁ జేసికొంటి నో కాని యిట్లీనూటలు వినవలసివచ్చినది.

వేనుఁ: తొల్లి నీవేమి పాపముఁ జేసితివో యెవ్వఁ డెఱుఁగు ? నేఁడుమాత్రము యజ్ఞమిషంబున మహాపాపంబును మూఁటఁ గట్టుకొనుచున్నావు. ఇది యటుంచుము. నీవు చెప్పిన చొప్పున భగవంతునకు నీ ప్రపంచమున నిత్యము జరుగుచున్న కార్యక్రమమునందుఁ బెత్తనమే యున్నయెడల నిన్ని ఘాతకకృత్యము లేల జరుగును ? నీని నణంచలేఁడా ? ఎందులకు నణంచఁడు ?

శున : ఏమి విచిత్రమైన వాదముఁ జేయుచుంటివి ? నీ నూటల కెదురాడువారు లేరనియా ? మానవుఁడు కర్మ ప్రేరితుఁడై చేయుచున్న కార్యముల నెవ్వరు మాన్పఁగలరు ?

వేనుఁ: అయినచో భగవంతుఁడు నిష్ప్రయోజకుఁడా ?

శున : మహాపాతకమును మూఁటఁ గట్టుకొనుచున్నావు.

గౌత : నిష్ప్రయోజకుం డెట్లుగును ? అతఁడు సర్వకర్మములకు సాక్షి.

వేనుఁ : కూటసాక్షియూ ? ఎందుల కీసాక్షితత్వము ? తనకంటె దుట జరుగుచున్న కూరకర్మల మాన్పనేరక సాక్షియగుచున్నాఁడా ? ఏమి చిత్రము ! ఈసాక్ష్య మెవ్వరియెదుట నుపయోగపడును ? ఎవ్వరికిఁ బ్రయోజనకారి యగును ? విచారణకర్త యెవ్వరు ?

గౌత : నీవు పాషండుఁడవు : నీకు సుగతులు లేవు.

వేనుఁ : లేకపోయినఁ బోనిమ్ము. “మాటిమాటికి నీకు సుగతులు లేవు, నరకమునకుఁ బోదువు” అని బెదరింతువేల ? నీబెదరింపులు దుర్బలహృదయునిఁ గలఁగింపనోపు. నావంటివానిని గాదు. లోకముఁ గన్గప్పి, మీదుర్వ్యవసాయమునకుఁ దోడ్పడ భగవంతునొకని సృజించి లేనిపోని సర్వశక్తులు వాని కంటఁ గట్టి జగమును నుట్టుఁతలూపయత్నించుచుంటిరి. మీకా సుగతులు, నాకా లేనిది ?

గౌత : మహాపాతక హేతువులగు నీమాటలు వినఁజాల.

వేనుఁ : చేయఁగల్గుదువుకాని వినలేవు. నిజముగ నీవు సృజించిన భగవంతుఁడు కాఁడా ? నీయవసరము కొలఁది నీ భగవంతుని యవతారము లెత్తించలేదా ? వేషభాషాదులు మార్చలేదా ? ఒకప్పుడు నిరాకారుఁ డంటివి, ఒకప్పుడు సాకారుఁ డంటివి : ఒకప్పుడు భీకరాకారుఁ డంటివి : ఒకప్పుడు వికారుఁ డంటివి : ఒకప్పుడు నరమాంసము : వేఱొకయప్పుడు గో

మాంసము: ఇంకొకప్పుడు మృగమాంసము: మఱి యొకప్పుడు ఫలపత్రపుష్పాదులు భోజ్య మంటివి. నీ బుద్ధిభ్రమణముతోఁ గాటు భగవంతుని యాకార భాషాభూషా విశేషాదులు మాటలేదా? మాటు చుండుట లేదా? ఏల సత్యమును మఱుఁగుచున్నదవు?

గౌత : వేనరాజా ! నీవు నాస్తికుఁడవు. నీతోఁ బ్రసంగమే పాపహేతు వగును. ఈ యాశ్రమము వీడిపోమ్ము - మగిడి యెన్నఁడు నీయాశ్రమముగడప చాఁటి లోనఁ బ్రవేశింపకుము.

వేనుఁ: నేను నాస్తికుఁడనైన లోకమునకుఁ గల్గు నష్టమేమి? నే నేమయిన లోకద్రోహముఁ జేయుచుంటినా, లోక ప్రతారణముఁ జేయుచుంటినా? పరహింసాచరణము నకుఁ గడంగి లోకమును దుఃఖభూయిష్ఠముగాఁ జేయుచుంటినా? నాస్తికతయే పాపహేతు వంటివి. పాప మనఁగా నేమి?

గౌత : పాప మనఁగా నేమి ! ఇంతవఱకు వచ్చినది. పాప మనఁగా నేమియో యెఱుంగవైతివి. ఇందుచేతనే యింత నిరంకుశప్రవర్తనుఁడ నైతివి. ఈ ప్రజా సౌభాగ్య మిఁక నీచేతం బడి నలిగిపోకుండునా?

వేనుఁ: గౌతమా ! అడిగినదానికి నేలప్రత్యుత్తర మీయవు? ఈవిధంబుగనే శిష్యపరంపరకు బోధించుచుంటినా? మేలు మేలు, ధృష్టవర్మా ! యగ్నిగుండమును జల్లార్చివైచితివికదా.

ధృష్ట : చిత్తము దేవా ! శునశ్శేఫునిమాటఁ జెప్పరైతిరి.
యూషంబునకుఁ గట్టివేయుమందురా ?

వేనుఁ : నీ ప్రశ్నకుఁ బ్రశ్నోత్తరము కులపతి చెప్పఁదగినది. ఇక
నీనై తండికునితోఁ బ్రసంగించి లాభములేదు. నిదుర
పోయినట్లు నటించు నానిని మేలుకొల్పుట యెవ్వ
నికి సాధ్యమగును? మగిడిపోదము [ఒకపొడల జంక
పిల్ల వేనునికాలు రాచుకొనుచుండును. వేనుడు
చూచి] శునశ్శేఫా! ఎక్కడిది యీ కృష్ణసారశాబ
కము? మానవునికిఁ జాల మచ్చిక పడియున్నది. ఎరు
గదుఁ మానవుని ప్రకృతి.

శున : ఆశ్రమమునఁ బెరుఁగుచున్నది.

వేనుఁ : ఎందులకుఁ బెంచుచుంటిరి. అహో ! మఱచితి, మఱ
చితి. కృష్ణసార మాంసము ఆర్యఋషులకుఁ జాలరు
చ్యముగ నుండునుగాదే. ఇది పోతరించిన పిమ్మట
భోజన భాజన మగునుగాఁబోలు. కానిదీనిది మొండి
యాయువు. లేకున్న నాకంటఁబడదు. ఈ పొడలెంత
మురువుగా నున్నవి. ఇదియెంత ముద్దుఁ గొల్పుచు
న్నది! ధృష్టవర్మా! నేనుదీనిని గొంపోయి సాకెదను.
వంటయిల్లు చొచ్చినకుందేలు తప్పించుకొని పోవు
చున్నది. శునశ్శేఫా! యేల యట్లుదిగులుపడి చూచె
దవు? ఒక్కపూట నీ మాంసములేనంతమాత్రముననే
ప్రాణముమీఁదికిఁ రాదులే.

గౌత : ఆర్యఋషులతోడి పరిహాసములు ఆయుఃక్షీణ హేతు
వులు.

వేనుఁ: గౌతమా ! యెంతకాల మీ బెదరింపులు ? కడసారి
 మాటఁ జెప్పుచుంటిని వినుము. నీ వెఱిఁగి యెఱిఁగి
 శాసన తిరస్కారముఁ గావించితివి. ఇది ప్రథమతిర
 స్కార మగుటచే మందలింపులతో ముగిసినది. ఇట్టి
 దియే మరల వాటిల్లినచో వేనుఁ డతిప్రచండ శిక్షా
 ప్రదాత యగును. ధర్మపీఠ నతఁడు మన్నింపఁడు.
 ఇంక నే నిందుండరాదు. ఒక్క హితోపదేశమును
 జేసిపోయెదను. ఈ చిన్నవటువుల కిప్పటినుండియు
 మాంసము భుజింప నేర్పవలయునా ? నేర్చుకొన
 వలయు నన్నచోఁ గావలసినంత కాలమున్నది.
 మాంసమును నూన్చి ప్రపంచమును దుఃఖిభూ
 యిష్ఠము గాకుండఁజేయలేవా? ఆలోచించుకొనుము.
 నేఁ బోయివచ్చెద. ధష్టవర్మా ! ఈ జింకపిల్లను నీవు
 తీసికొని బయలుదేరుము, పోదము. [నిష్క్ర-
 మింతురు]

మొదటి రంగము

ముగింపు

రెండవరంగము

[రాజమాత సునీధాదేవి; గౌతముఁడు.]

గౌత : తల్లీ ! హృదయమువిప్పి చెప్పుచుంటిని. అంగరాజు మరణము నేటికి మాకుఁ గొంగొత్తదియై దిగులు గొల్పుచున్నది. భావికాలము గాఢాంధకార మయం బైమాకు విషాదభూయిష్ఠంబుగ నున్నట్లు పొడకట్టు చున్నది. ఏమని చెప్పనేర్తును. ప్రశాంతనిలయంబు లయిన మా యాశ్రమంబు లల్లకల్లోలమయినవి. పర హింసా పరాజ్ఞులయిన పరమతపోధనుల డెందం బులు తల్లడిల్లినవి. ఆశ్రమవాసు లా గౌలగోపాల మెంత సంక్షోభపడిరో భగవంతుఁడెఱుఁగు. పరమ పూజ్యుండగు నంగరాజు రాజ్యంబున మాగతు లిట్లయినవి. ఈ దీనుల మొఱలాలింతు రేమోయని పడుచు లేచుచు నిచ్చటికి వచ్చితిని.

సునీధాదేవి : గౌతమమునీంద్రా ! మావేనుఁడు రాజ్యముఁ జేయుచున్న కాలములోనే యిట్టి దుండగములు వాటిల్లినవా ? పరమసాధువులగు మీకే కడగం డుటిపడినవా ? ఏమి దుర్గతి ! మా వేనుఁడెక్కడ నున్నాఁడో ! ఏమి చేయుచున్నాఁడో ! అతఁడు ప్రమత్తుఁడు కాఁడే ? కుడిచినచోటఁ బండక పండిన చోటఁ గుడువక రాజ్యమెల్లను దీనజనావనార్థమై యెల్ల ప్రౌద్ధులఁ గ్రమ్మరుచుండును.

గౌత : తల్లీ ! కంచెయే చేను మేయుటకుఁ బూనుకొన్నది.

సునీధా : కంచెయే చేను మేయుటకుఁ బూనుకొన్నదా ?

యేమీ ! మా వేనుఁ డాశ్రమవాసులగు ఋషుల
యెడ నపచారముఁ జేసెనా ? చిత్రము. చలిచీమ
నైనను జావఁదొక్క నేరని మా వేనుఁడు, పై కుఱుక
నున్న శ్రూరశరారువునైనను బాణమునఁ గొట్ట
నొల్లని మా వేనుఁడు, పసితనంబు నుండియు నుగ్గు
బాలతో రంగరించి పోసిన భూతదయా రసంబుఁ
ద్రావి పెరిగిన మా వేనుఁడు, బీదసాదలఁ దోడులేని
వారంఁ బ్రోవ బద్ధకంకణుండయిన మా వేనుఁడు
పరహింసాపరాజ్ఞులు లయిన ఋషులయెడ నప
చారముఁ జేసెనా ? ఏలూకో నామనస్సు నమ్మఁజాల
కున్నది. ఎవ్వరో పొరపడియుందురు. ఎచ్చటనో
పొరపాటు జరిగి యుండవలయును.

గౌత : మీ కేల యిట్టిసంశయము కలిగెనో తెలియఁజాలను.
మా పురాకృతఫలంబు గాఁబోలు. పొరసాఁపెందును,
నెవరియందును లేదు. మా యాశ్రమంబులో మొన్న
మే మజమేధమును జేయుచుండ నెచ్చటినుండియో
పరుగు పరుగున వచ్చి, కులపతులు వలదని బతి
చూలుచున్నను, వారిపలుకులు పెడచెవింబెట్టి, పట్టి
యుంచఁబడిన మేకను వదలించి, యజ్ఞగుండమును
జల్లార్పివై చెను.

సునీధా : గౌతమమునీశ్వరా ! సర్వమిప్పుడవగతమైనది. ఇది
యేనా కంచెయే చేను మేయుట? పట్టియుంచఁబడిన

మేకను వదలించెను. అగ్నిగుండమును జల్లార్పెను.
 ఇంతియే. ఆశ్రమవాసులగు తపోధనులజోలికిఁ బోవ
 లేదుకదా ! నిజముగ నిది వేనుఁడు చేయుపనియే.

కాదనఁబోడు నాయెదుట

గట్టిగఁ జెప్పిన కార్యమెన్నఁడున్

నాదము లాడఁబోడు బుధ

వర్గముతో నవుఁగాదటంచు సం

వేదముఁ జూపబోఁడు పర

వృత్త మెఱుంగఁగఁగోరి కాని యా

వైదిక ధర్మమన్నఁ బొర

పాటుననై నను మెచ్చఁజేమియున్.

మా వేనుఁడు చాలపాపభీతి కలవాఁడు. ఎట్టివానిని
 నైన, నెట్టి సమయంబునందైనఁ జెనకువాఁడు కాఁడు.
 గౌత : ఎవ్వరో పొరపడియుండు రంటిరి. ఎవ్వరు పొరపడిరో
 యిప్పుడు మీకు బోధపడుటలేదా ? మా యాశ్ర
 మంబుననున్న పరమపూజ్యులగు తపోధనులతో
 మహారాజు వితండ వాదంబుఁ గావించెను. వారలం
 గవిసి మాటాడి విసివించెను. తుట్టతుదకుఁ గతోర
 స్వరంబున “ఒక్క-సమిధ యజ్ఞగుండమునఁ బడెనా
 యొక్క-శిరస్సు మింటి కెగురు” ననిబూకరించి చెప్పి
 యచ్చట నిలువక డబ్బాటుగా వెడలిపోయెను.
 తొల్లి మీవంశంబున ఋషులయెడ నింత విశ్వంఖ
 లముగా సంచరించినవా రెవ్వరైన నుండిరా ?

సునీధా: గౌతమ మునీశ్వరా ! మా వేనుని నే నెఱుంగునట్లు
 లొగు లెవ్వ లెఱుంగరు. ఏయే పరిస్థితులయందు
 నాతఁడెట్లు సంచరించునో నాకు బాగుగాఁ దెలి
 యును. ధర్మపీఠ కండ్లారఁ జూచెనా మైమఱచి
 మాటాడుట యాతనివాద. చిఱుతనాఁటనుండియు
 నాతఁ డట్టివాఁడే. ఎవ్వరి స్వభావంబు నెవ్వరు
 మాన్పఁగలరు ? మీ మనస్సులు నొవ్వకుండ నచ్చఁ
 జెప్పి తనపని దీర్చుకొనరాదా ? నొవ్వనాడుట యేల?
 మందలించెదను.

గౌత : మీరుకూడ నిట్లు చెప్పుచుంటిరేల ?

సునీధా: నే నేమి కానిపూటఁ జెప్పితిని. కొన్నివిషయంబు
 లందు మావేనుఁడు దృఢాభిప్రాయంబులు కల
 వాఁడు. ఒకరిమాట వినఁడు.

గౌత : నట్లేటఁ బుట్టి మునిఁగినది. యజ్ఞగుండమును జల్లా
 ర్పుట, యజ్ఞపశువును దోల్చివై చుట, యజ్ఞవిఘ్నముఁ
 గావించుట తప్పులు గావనియేనా మీతలంపు ?

సునీధా: నాతలంపులతో మీకుఁ బ్రయోజన మేమియున్నది?
 మా వేనుఁడేమి తలంచెనో యదికదా మీకుఁ
 గావలసినది. అతఁడు మోఱకుఁడుగాను, అతనికిఁ
 బుణ్యపాపజ్ఞాన మున్నది. దోషాదోష విచక్షణ
 యున్నది. అతఁడు మంచి చెడ్డ లెఱుంగును. కాని
 ధర్మసంస్థాపనవిషయమునమాత్ర మతండు మోమో
 టమి యెఱుంగడు. ఇట్టివానికి నేనేమి బోధింతును?

గౌత : అప్పుడు ధర్మసంస్థాపనవిషయమేమి వచ్చినది ?

సునీధా: యజ్ఞములు హింసాప్రపూర్ణములు గావున నవి
త్యాజ్యము లనియు; నందుచేఁ దనరాజ్యంబున
నయ్యవి జరుగఁగూడ దనియు నాతనిపట్టు. దీనికి
నే నెటు ప్రతిబంధకము గల్పింపఁగల్గుదును ?

గౌత : అయినచో మాకు దిక్కెవ్వరు? మాయజ్ఞ యాగంబు
లకుఁ దిలోదకములు వదలనలసినదేనా? వేనరాజు
మొన్న మా యాశ్రమంబునఁ జిన్నబెద్దల తార
తమ్యంబు లేక, యద్దుపద్దులు లేక సంచరించెను.
శిష్టరక్షణముఁ జేయవలసిన రాజే యీవిధంబుగ
సంచరింప మాగతి యేమి ?

సునీధా: శిష్టరక్షణఁ జేయుచుంటి ననియే మా వేనుని యభి
ప్రాయము. హింసామూలకము లయిన యజ్ఞములు,
యాగములు, త్యాజ్యములనియు నపరిగ్రాహ్యము
లనియు, వానిని నాచరించువారు శిష్టులు గారనియు
మా వేనుని వాదన. నేను జెప్పఁ గలదానినే కాని
విన్దింపఁగలనా ?

గౌత : అయ్యో! ఇంకేమి యున్నది? అగ్నికి గాలితోడైనట్లు
వేనమహారాజునకు నాతని సైన్యాధిపతి ధృష్టవర్మ
తోడైనాఁడు. రాజునకుఁ దగినబంతు, క్రూరస్వభా
వుఁడు. మొగమెత్తి మమ్ముఁ జూడకయే యగ్ని
గుండమును “నుఫ్” అని యూర్చినై చెను.

సునీధా: అట్లయినచో ధృష్టవర్మ తన సేవాధర్మమును
జక్కగా నెఱవేర్చెను. నమ్మదగినబంతు.

గౌత : సునీధాదేవి ! ఇంక నంగరాజ్యంబునకుఁ దొలంగి

మేము వలసనో వలసినదేనా? అంగరాజ్యంబున ఋషులకు నిలువ నీడయేలేదా? తల దాచుకొనుటకు జేనెడుచోలేదా? అరణ్యములయందు వన్యమృగంబులకరణి దిరుగుటకునైన ఋషులు నోచుకొనలేదా? ఏనాటవచ్చితిమో యిచ్చటకు, నేటికీయిక్కట్టులు వాటిల్లినవి. అతిపూజ్యులును, వయోవృద్ధులునగు కులపతులు నలుగురు కట్టెదుట నవమానింపఁబడిరి. ఇకమేము బ్రతికి ప్రపంచమునకుఁ జేయునది యే మున్నది? రాజైయుండి నైదిక కర్మకాండను దిన్నఁగా జరిపించుటకు మాఱు, వంశపరంపరగా వచ్చుచున్న యజ్ఞములకు విస్మయాపాదించుచుండె. మీరట్టి కుమారునిపక్షమై, వాని కుమార్తమును, వాని ధర్మపీడలను సమర్థింపఁ బూనుకొనుచుంటిరి. మీవంటి సాధ్వీమతల్లికిది చెల్లదు. లోకమంతయు నాగుబ్బగానేమి చెప్పుకొనుచున్నదో మీ రాలకించుటలేదు. వేనరాజాకతాయ గాకున్నమా మునిపల్లెలో నంత గందరగోళము జరుగునా? తల్లీ! దీర్ఘముగ యోచింపుము. ఉభయులకు శ్రేయస్సు కాదు.

సునీధా: మునీంద్రా! వాగ్ధోరణి మార్పుచుంటిరి. బెదరించి కార్యముఁ జక్కపెట్టుకొన యత్నించుచుంటిరా! ఇది తప్పు. దీనివలన మీ కేమియు లాభము లేదు.

గౌత : ఓమింపుఁడు. నా కా యుద్దేశము లేదు. మాకష్ట నిష్ఠురంబులు చెప్పుకొనుచుంటిమి. మహారాజవలం

బించిన నీతిచే మాకు సంభంవించుచున్నకష్టగాఢ
లను మీకుఁ దెల్పి మేలు పొందఁగోరు మేము బెద
రించుచుంటి నుని మీరేల ఇలఁపవలయును? ఇట్టిది
సమకూడునా?

సునీధా: ఊరక మావేనరాజును దూషింపకుము. మీచే
దూషింపఁబడఁ దగినవాఁడు కాఁ డతండు. అతని
యందు నధర్మముకాని, దౌర్జన్యముకాని యేమ
యిన నున్నయెడల నన్ను దూషింపుము. దానికి
నేనే కారణ మగుదును. అతనిమాట యెత్తుకుము.
అతని ప్రవర్తనకు నేనే యుత్తర వాదినని
యెఱుంగుము.

వేనుఁ: [తెరలో] తల్లీ! ఊమింపుడు. మీ రెట్టులుత్తర
నాదు లగుదురు? నేను జేయుచున్న ప్రతికార్యము
నకు నేనే యుత్తరవాది నగుదును. [ప్రవేశించి] ఆ
వేశమున మైమఱచితి. ఇదిగో! నమస్కారము
గ్రహింపుఁడు.

సునీధా: కుచూరా! దీర్ఘాయుష్మంతుఁడవగుదువుకాక.

వేనుఁ: ఇందనుక నేమి చెప్పుచుంటిరి? నాకార్యములకు మీ
రెటు బాధ్యత వహింతురు? శైశవమునుండి విద్యా
బుద్ధులు గఱపితిరి. సదసద్వివేకము గల్గించితిరి. ధర్మా
ధర్మనిరూపణశక్తి యలవఱచితిరి. దోషాదోషవిజ్ఞా
నము సంఘటించితిరి. అంతవఱకే మీసంబంధము.
ఆవల నాకుఁబోఁచినరీతి ధర్మసంస్థాపనార్థంబు కొన్ని
సూతనమార్గములు ద్రొక్కితిని. ఏ తత్కార్యఫలము

నకు సంపూర్ణముగా నేనే బాధ్యుడను. నాయందే మయిన మంచియున్న దానికిఁ బ్రతిఫలంబుగా మీకు సద్గతులు గలుగునుగాక. ఇంతకు నేను జేసినయప రాధ మేమి ? గౌతమా ! యిక్కడ నేదియో తంత్రమును బన్నుచున్నట్లులున్నది.

గౌత : వేనరాజా ! ఇంతయావేశముతోడను, ఇంతయాక్రోశముతోడను మాటాడవలసిన యవసరమిప్పుడేమి కల్గినది ? నాఁడు మా యజ్ఞగుండమును జల్లార్చి, మా యజ్ఞ విధ్వంస మాచరించితివి. ఆగోడు రాజమాతకు విన్నవించు కొనుటకై వచ్చితిని. దిక్కున్నచోటు నకుఁ బోవుట యెల్లరకు సహజముకదా ? దీనికై నీ వింతె యుదుటుమాటలు మాటాడనేల ?

వేనుఁ : రాజమాత రాజ్యకార్యములయందు జోక్యము కలుగఁజేసికొనదని నీ వెఱుంగవా ? గృహచ్ఛిద్రములఁ గల్పించి మమ్మలజడిపాలు సేయుతలంపున వచ్చితివా ? అట్టిదేమియు నిందుజరగదు.

గౌత : ఇది రాజకార్యమా ? మతవిధ్వంసము రాజకార్యమందువా ? మే మేమయిన నీపరిపాలనఁ బ్రతిఘటించుచుంటిమా ? నీవు రాజవు కాదని వాదించుచుంటిమా ?

వేనుఁ : గౌతమా ! మతవిధ్వంస మని చెప్పి గొంతెత్తి గగ్గోలుపెట్టెదవేల ? మతము లేకున్న మానవునకు ముక్తిలేదా ? మోక్షములేదా ? నిర్వాణములేదా ? సరిసారబంధ విమోచనుండు కాఁజాలఁడా ? మతము

పేరిట నెంతమంది యొకరికు^క లొకరు నులిమివైచు
 కొనుచుండిరి. మతములే లేకున్న నీ ప్రపంచ మింత
 బహుళదుఃఖా కీర్తముగా నుండునా? మిథఃకలహము
 లకుఁ బరస్పర మారణములకు మతమే తోడ్పడుచుం
 డుట మనమెఱుంగమా? మతమును నడ్డముగాఁ జేసి
 కొని యజమని యొక్కఁడు, యాగమని యొక్కఁడు,
 బలియని యొక్కఁడు, మ్రొక్కుబడియని యొక్కఁడు
 దినదిన మెన్ని నేలసాధుమృగంబుల పశసించుచున్నా
 రు? ఈదిక్కుమాలిన యజపశువుల రోదనధ్వనము
 లను విని విని నిలువున నీరై పోవుచుంటిని. ఒక్కమా
 రొక్కరోదనము నాచెవులంబడిన నామొడలు జల్ద
 రించును, పులకరించును. కంటినిండ నిద్దురగాని,
 కడుపునిండఁ గూడుగాని యెఱుఁగుదునా నేను?
 గౌతమా, పదిజీవులను జంపియొకజీవిని బోషింతు
 ననుటకంటె నొక్కజీవిని జంపి పదిజీవులను బోషిం
 తుననుట యుత్తమము కాదా?

గౌత : వేనరాజా ! ఈ వెట్టివేదాంతమేమి ? ఈ ప్రపంచ
 మంతయు బహుళహింసాప్రపూర్ణము. నీమాటలు
 సృష్టివిరుద్ధములు.

ప్రాణిహింస నీవు పనికిరా దందువే
 హింసఁ జేయకుండ, నెవఁడు బ్రతుకు ?
 జీవరాసులెల్ల జీవించుచుండవే
 జగతి నొండొరులను జంపి తినుచు.

ఈంగను గప్ప, కప్పను బాము, పామును నెమలి,
నెమలిని వేటకాడు నిరంతరము చంపి తిని జీవించు
చుండుట లేదా? ఈ విధమున నన్యోన్యభక్షణమునఁ
బ్రవంచము వర్ధిల్లుచుండ నీవేమియో కుతర్కముచే
గార్యమును సాధింపజూచుచున్నావు. ఈ నీయత్న
మేటి కెదురీదుట కాదా?

వేనుఁ: స్వస్త్వభావమని చెప్పి, చతుష్పాదజంతుకోటి
ప్రవర్తనమే మానవునకు మేలుబంతిగా నిరూపింపఁ
బూనుట ధర్మమా? శౌతమా! నీవాదమే సమంజస
మగునెడల దీనికేమి సమాధానము జెప్పెదవు?

అంగదను దూలు తోడేళ్ళు, నలమణించు
తిమితిమింగిలమ్ములు స్వజాతి దిగ మింగు—
ఇదియె నై సర్గిక మటంచు నెంచి నరులు
చంపి తినవచ్చునొక్కొ- స్వజాతిజనుల.

పోతు పెంటి యనెడి పొర పొక్కటియె చతు
ష్పాదజంతువులకు, వావి లేదు;
నరుడుకూడ నిదియె నై సర్గిక మటంచు
నడచుకొనుట యెట్లు న్యాయమగును?

శౌతమా! నీవాదమును సంపూర్ణముగ సంగీకరించిన
యెడల నెట్టివిషరీతము లుద్భవించునో పరికించుము.
మానవులు క్రమముగా జంతుసంతానములోఁ జేరి
పోదురు. చదవితెలివి, చదవించితెలివి. కాని చదువుచే

నీ చిత్తప్రవృత్తి యేమియు మారినట్లు గనపట్టదు.

జంతువులకు మానవులకు సరిసమాన
ములగు నాహారనిద్రాభయాదు లెందు
మానవున కధికంబు విజ్ఞానమొకటి
యందుచేతనే తారతమ్యంబు కలుగు.

శాత : మహారాజా! నీవు చెప్పినది నిజమేయని భావించెము.
మానవునకు విజ్ఞానధన మున్నది. పశుపక్షి క్రిమికీట
కాదులు భగవంతుని ధ్యానింపలేవు: పూజింపలేవు:
బహువిధంబుల సంప్రీతుని జేయలేవు. మానవుఁ
డొక్కఁడే వీనిని జేయసమర్థుఁడు. భగవంతునికొఱకుఁ
జేయుచున్న కార్యములను దుష్టము లదుష్టము లని
నీ వేల నిర్ణయింతువు? అట్లు చేయుటకు నీ కధికార
మెక్కడిది?

వేనుఁ: రాజున కధికారమే లేదా? నా రాజ్యములో నున్న
ప్రజలసౌభాగ్యమును వర్ధిల్లఁజేయుట నా ధర్మము
కాదా? పాపకార్యములు భగవంతునిపేరిటఁ జేసిన
మాత్రానఁ బుణ్యకార్యము లగునా? ఇతరజంతువు
లను బలిగాఁజేసి భగవంతునిఁ బ్రీతునిగాఁ జేసెదనని
చెప్పటకన్న ఆత్మార్పణముఁజేసి కృతకృత్యుఁ
డవు కారాదా? ఇదియే నీవుచేసిన యెడల మా కీ
గొడవ యంతయుఁ దప్పనుగదా? జంతుముఖంబున
భగవంతునిఁ బ్రీతుని చేతుననుట విజ్ఞానముకల్గు
మానవుఁడు చేయదగినదేనా? కాన నీ యజ్ఞయూగ

ములు కట్టిపెట్టి పరార్థచింతకుఁడవు కమ్ము.

గౌత : ఎంతకాలము చెప్పినను యజ్ఞయాగములు కట్టిపెట్టు
మన్నమాటయే కాని యెందు చెప్పనొల్లవు. నీ
వాదము వినుచున్నకొలఁది మేము కన్నీఁటితో నంగ
రాజ్యంబునకుఁ దిలోదకంబు లర్పించి పరసీమలకుఁ
బోవలసివచ్చినట్లున్నది. తరతరంబులనుండి నిరంత
రాయముగఁ దపము, జపము, దానము, ధర్మము,
యజ్ఞము, యాగముఁ జేసికొనుచుఁ గాయగసరు
లతోఁ గడుపు చిచ్చార్చుకొనుచు, నడవులయందు
మునిపల్లెల నివసించుచుంటిమి. ఈ జీవనము మా
కిక దుర్లభమా?

వేనుఁ : గౌతమా ! ఒక్కప్రాణిహింస వలదంటినిగాని, మీ
ప్రశాంతజీవనమునకు నే నేమి యవరోధముఁ గల్పిం
చితిని. జపము వలదంటినా ? తపము వలదంటినా ?
మీవిజ్ఞానధనమును వెదఁజల్లి లోకమెల్ల నిత్యకల్యా
ణము, పచ్చతోరణముగాఁ జేసి మీరానందించుఁడుః
మమ్మానందపఱచుఁడు. ఈ ప్రాణిహింసకు సుము
ఖుఁడ నగుటకు నెన్నిమాటలలో ప్రయత్నించితిని.
నా కయితికాదయ్యె. ఒక్కయాక్రందనము వింటినా
నాగుండె లవిసిపోవును. నే వినఁజాల. నాప్రకృతి
యిది. తుదిమాటఁ జెప్పుచుంటిని. లోకము నా
యాజ్ఞాబద్ధమై యానందమయమైనను గావలయును,

లేకున్న నే నీలోకమును బాసియైనను బోవలయును.
నాకు వేఱొండు తెఱపులేదు.

సునీధా: కుమారా ! అశ్లీలములు వచించుచున్నావు.

వేను: తల్లీ ! మీ రెఱుంగనిదిలేదు. “స్వధర్మనిధనం
శ్రేయః” అను నభియుక్తి పాటింపఁదగినది కాదా ?
ఎఱిగి యెఱిగియే యొక్కొక్కయడుగు ముందు
నకు వైచుచుంటిని.

సునీధా: నేఁడు గాకపోయిన, తేపయినను నీ మనోరథము
నెఱవేరకమానదు.

వేను: మీ యాశీఃప్రభావ మనంతము. ఈ వ్యర్థవాదముతో
నగు పని లేదు. సెలవిప్పింపుఁడు; పోయివచ్చెద.

సునీధా: కుమారా ! అప్రమత్తుండవై చరింపుము.

వేను: చిత్తము. [నిష్క్రమించును]

గౌత : నా కేమి సెలవిత్తురు ?

సునీధా: వింటివికదా మహారాజు నిశ్చితాభిప్రాయములు.
ఇంక నేఁజేయునది యే మున్నది ?

గౌత : అయినచో దిక్కులేనివానికి దేవుఁడే దిక్కు. నాకు
సెలవా ? పోయివచ్చెదను. [నిష్క్రమించుచు]
“లోకము నా మాజాబద్ధమై యానందమయమైనను
గావలయును”-నిజము! నిజము! మహారాజువాక్యము
లేకగాకు చారిచూపుచున్నవి. ఇందు మొదటిది జరుగ

రాదు. రెండవది జరిగి తీరవలయును. కాని-నో
నూకు భవితవ్యమే లేదు. అగునగు: సేనాపతి
ధృష్టవర్ణ యతిముద్దుఁడు. కాని యత్యంతసాహసి;
ముందుచూపేగాని ప్రక్కచూపులేదు.

రెండువరంగము

ముగింపు

మూ డవ రంగము

[శున శ్చేష్ఠుఁడు బై రాగివేషమునఁ జిత్తారుమీఁటుచు,
రాజవీధులయందుఁ దిరుగాడుచు.]

పుట్టిపుట్టకముందె విప్రుఁడు,
పూజనీయుం డొంగదే

విప్రబాలుఁడు మాన్యుఁడొంగద
వృద్ధుకంటెను దమ్ముఁడా !

శకుఁడుసైతము విప్రుఁడొనెడ,
సర్వపూజ్యం డొంగదే

తెలిసి తెలియనివారిమాటలఁ జెవినిఁ
జేర్చకు దమ్ముఁడా !

కులములన్నిఁటిలోను వినరా
బ్రహ్మకులమే కులమురా !

బ్రహ్మకులమును మించినట్టిది
పాటఁజూచిన లేదురా !

“బ్రాహ్మణో మమ దేవతా”యని
పరమపురుషుఁడు చెప్పఁడే ?

బ్రాహ్మణోత్తమ సేవఁజేసిన,
బ్రహ్మపదమే వచ్చురా !

[ధృష్టవర్మప్రవేశము.]

ధృష్ట : ఏమి యీ చిత్రము ! మా మహారాజు రేయనక
పగలనక, వానయనక వంగుళ్ళనక, దేశమెల్లఁ
గ్రుమ్మరుచు బీదసాదలజాలిపాట లాలించి, లాలించి,
పాలించుచున్నను బ్రాకృతజనంబునకు విశ్వాసము
కుదురకున్నది. ప్రజలు నివురుగప్పిన నిప్పువలె
నున్నారు. ఏవేళ బగ్గుమని మండిపడుదురో! నే నెంత
జాగరూకుఁడనై నచ్చునట్లు రాజశాసనముఁ బ్రజ
లకు బోధించు చున్నను వినువారేలేరు. దినదినము
విరోధులసంఖ్య పెంచుచున్నది. ఋషులెన్ని కపటో
పాయములఁ బ్రజల రెచ్చఁగొట్టుచున్నారు! ఎప్పుడో
నాప్రాణ మీమాఢుల చేతులలోఁ జిక్కక మానదు,
కానీ చూతము.

శున :

లోకమంతయుఁ జిమ్మచీకటి
జిమ్ముచుండెను మేలుకో !
లోటుబాటులు దెలియకుండిరి
లోకపాలురు తమ్ముఁడా !
వర్ణధర్మము రాజధర్మము
వక్రమార్గముఁ ద్రొక్కఁగా
పాపపంకిలు లగుచునుండిరి ప్రజలు
నేటికిఁ దమ్ముడా !

ధృష్ట : ఏమి యీ పాట; ఎవ్వఁడో వీఁడు భీకరశాసనుండగు
వేనునిశాసనంబుఁగూడఁ దిరస్కరించుచున్నాఁడే !

ధృష్ట : వేనరాజ్యంబునందలిచిత్రంబులఁ గందువుగాని, వేన
రాజ్యంబులో నీ పాఠపాటలు పాడుచోఁ గోతనో
కొలుతనో పడుదువు.

శున : పాఠపాటలుపాడువారి నందఱను గోతనో, కొలు
తనో వేయించుటేనా ? ఇ దెక్కడిరాజ్యము ? ఇదె
క్కడిధర్మము ? కారణ మేమయినఁ జెప్పెదరా ?
అదియుఁగూడ లేదా ?

ధృష్ట : కారణములఁ జెప్పకేమి ? ప్రాఠపాటలు న్యూ
నాధిక్యములుబోధించి సాభాత్పత్వముఁ జెడఁగొట్టి
యసంతృప్తి కల్గించుననియు, హింసాప్రబోధకంబు
లనియు, భూతదయా విధ్వంసకములనియు మా మహా
రాజునభిప్రాయము. అట్టి తారతమ్యంబుల నుద్రే
కించు పదములు, పాటలు తన రాజ్యంబున నడుగు
పెట్టనీయనని శపథంబుఁ బట్టినాఁడు. ఈ శాసనం
బప్రతిహతంబు.

శున : పాటలు పాడినందులకే యింతకూరదండనమా ?
ఈపాటలు మాతాత మాతండ్రికి నేర్పెను. మా
తండ్రి నాకు నేర్పెను. పుడిసిలిగంజికై యీ పాఠ
పాటలు పాడుకొంచు దేశమెల్లం దిరుగుచుందును.
నాల్గునాళ్ళకై మరలఁ గ్రొత్తపాటల నెక్కడ నేర్చి
కోఁగల్గుదును. నడివయస్సు దాటినది. శేషో
చూపోఁ దీనికింత యారాటమేల ?

తనువు సత్యముగాదురో రన్నా
ధర్మమొక్కట నిత్యమో రన్నా

తనువు శాశ్వత మనుచులోనమ్మా
తప్పుదారులఁ ద్రొక్కబోకన్నా!

ధృష్ట : నే నడుగుచున్నది యొక్కటి, నీవు చెప్పుచున్నది
మరియొకటి. పదములుపాటలతోఁగాని జవాబు
చెప్పలేవా? సరియైన జవాబు చెప్పింపవలయునా?

శున : అంత కోపపడియెద రేల? అలవాటుచేఁ బాటలు
తమంతతామే నోర్వెడలి వచ్చుచున్నవి. మీకుఁ
గావలసిన సమాచార మేదియో యడుగుడు, చెప్పె
దను.

ధృష్ట : మీ దేయూరు?

శున : మాది యుత్తరాది.

ధృష్ట : ఇంతలోనే యబద్ధముఁ జెప్పుచున్నావా? నేను వినలే
దనుకొంటివా, నీవు పాడుచున్న పాటను?

శున : పెద్దచిక్కే వచ్చినది. మాది బ్రహ్మముఖము. ఉత్త
రాది యన్నను బ్రహ్మముఖ మన్నను నొక్కటే.

ధృష్ట : అది యెచ్చట నున్నది?

శున : బ్రహ్మకపాలముదిగువ నానుకొని యున్నది.

ధృష్ట : అందలివిశేషము లేమి?

శున : పేరుకొని పేరుకొనని గంగోదకము శింఖాణమువలె
బ్రహ్మముఖమును వెలువడి వచ్చుచుండును.

ధృష్ట : చిత్రము. నీ నీ పట్టణంబునకు వచ్చి యెన్నినాళ్ళయి
నది?

శున : రెండు మూడు వారము లయినది.

ధృష్ట : ఇన్నాల్లెచ్చట నుంటివి ?

శున : ఈపొంతనున్న మునిషల్లెలో పగల్లెల్ల నడిగికొని
తెచ్చిన యన్నకబళమును గుడిచి రాత్రిపూట
మునుల సేవఁజేయుచుఁ గాలక్షేపముఁ జేయు
చుందును.

ధృష్ట : ఓహో! యీపాటలకుఁ గారణ మిదియూ? ఈపాటలు
మీతాతదగ్గరనుండి తండ్రికి, తండ్రిదగ్గరనుండినీకు
వచ్చెనంటి వేమోయి? ఒక తప్పును గప్పిపుచ్చ
రెండనదియూ? అబద్ధమేల యాడెదవు ?

శున : స్వామీ ! యిట్లనుచుంటిరేమి ? నాకబద్ధమాడు మీ
చేతకాదు. నేను జెప్పిన దంతయు సత్యమే.

ధృష్ట : మునిషల్లె మహారాజునకుఁ బ్రతికూలమని యెఱుంగ
వా ? మునిషల్లెలోనున్న మునిమూచ్చలందఱు మహా
రాజునకు న్యతిరేకులే. కలహశీలులైన యీ మునుల
చేతనేపట్టణ మింత యలజడి పొందుచున్నది. మహా
రాజునుదలక్రిందు చేయవలయునని వారుపన్నుచున్న
పన్నుగడలు, వారు చేయుచున్న కుట్రలిన్నిన్నని
చెప్పనగునా. వారుచేయుచున్న శాసనధిక్కార
మున కంతున్నదా ?

శున : ఒట్లుపెట్టుకొని చెప్పుచున్నాను. నా కీ గొడవ
యేమియుఁ దెలియదు. ఎఱింగి యెఱింగి యగ్నిగుండ

మున దూఁకెదనా ?

ధృష్ట : ఋషులు కానిచో నీ కిట్టిపాటలు నేర్పనెవ్వరు
సాహసింతురు ?

శున : గట్టిగఁ జెప్పుచుంటిని. ఋషులు నా కీ పాటలు
నేర్పలేదు.

ధృష్ట : నేను నమ్మను. ఋషు లీ పాటలు నీకునేర్పి పట్ట
ణంబులొఁ గూడుట కంపియుందురు. ఏమి జరుగునో
చూతమని వారియూహ. ధృష్టవర్మ ప్రాణములతో
నున్నంతకాలము రాజశాసన తిరస్కృతి, ప్రాణ
ప్రమాణ మొక్కమాటే జరుగును.

శున : బాబూ ! ఎవ్వరా ధృష్టవర్మ ?

ధృష్ట : వేనమహారాజు సర్వసైన్యాధిపతియుఁ దదాంత
రంగికుండును.

శున : వారెచ్చట నుందురు ?

ధృష్ట : ఈ పట్టణంబున నెచ్చటఁజూచినను నారేయుందురు.

శున : ఏరీ యిచ్చట ?

ధృష్ట : నీతో మాటాడుచున్నవారే.

శున : హతోస్మి, హతోస్మి. ఎఱుంగక యింతప్రసంగముఁ
జేసితిని. ఇంక నే నీపాటలు పాడను. మునిపల్లెగడప
యైననుద్రొక్కను. కాని ఋషులెంత దొంగలు,

నాకుఁ జెప్పఁగూడదా ఈపాటలు పాడినఁ బ్రాణము
పోవునని ! స్వామీ ! మీరునాతో మునిపల్లెరండు.
ఎందులకింత మోసపుచ్చిరో మునులను గనుఁ
గొందము.

ధృష్ట : [తటపటాయించి] సరే, నడువుము. వారేమి చెప్పె
డరో చూచెదను. వారియింగితముకూడఁ దెలిసి
కొందును.

శున : మీ రటకు వత్తుననుటచేఁ గృతార్థుఁడనై తిని. నా
నిజము మీరు తెలిసికొనవచ్చును కాని మునుల
కీగొడవయెందులకు? పగఁబట్టి రాజును సాధింతురా?
రాజు కన్నుఁ దెరిచిన మలమల మాడిపోదురే.

ధృష్ట : రాజు కన్ను దెరిచువాఁడు కాకపోవుటచేతనే ఋషుల
యాటలు సాగుచున్నవి. దీనికిఁ దగినట్లు కాలము
తలక్రిందగుచున్నది. క్రొత్తప్రాత పోరాటములోఁ
బ్రజలు నలిగి చచ్చిపోవుచున్నారు.

శున : మెత్తనిరాజును జూచిన నెవ్వరు భయపడుదురు?
ఎవ్వరు మన్నింతురు? ఎవ్వరు శాసనబద్ధులగుదురు?

ధృష్ట : ఇప్పుడీ రాజ్యంబునఁ దటస్థించు చున్నదింతయే.
పోదముపద. [నిష్క్రమింతురు]

[మునిపల్లె: గౌతముని కుటీరము; ధృష్టవర్మ శున
శ్శేషులు ప్రవేశింతురు.]

శున : స్వామీ! ఆ కనఁబడుచున్నదే శౌతములవారి కుటీరము. శౌతము లీ మునిపల్లెకుఁ గులసతులు. చాలఁ బెద్దలు. అన్ని శాస్త్రములు కూలంకషముగా నధ్యయనముఁ జేసిన పండితులు. వారు దర్శనముఁ జేయఁ దగినవారు. అచ్చటకుఁ బోదమురండు.

ధృష్ట : శౌతములవారిని మునుపొకయప్పుడు చూచియుంటిని. నాకు వైతండికులుగాఁ గన్పట్టినారు.

శున : అట్లనఁజనదు. గొప్పతార్కికులు. వారివాద మద్భుతంబుగా నుండును. ఎట్టివారినైన సుముఖులుగాఁ జేసికొనఁగలుగుదురు.

ధృష్ట : ప్రాయశః మామహారాజునిదక్క.

శున : ప్రతిపక్షులగుటచే నొకరివాదము నొకరు విననే వినరుగాఁబోలు.

ధృష్ట : విన్ననునొకరిమాట యొకరికి నచ్చదు. ఇప్పుడీ వాదము మనకేల ? పోదము పద.

శౌత : ఓయీ ! యెవ్వరినో కొనివచ్చుచుంటివి [పరికించి] ఓహో ! దండనాథులా ! దయచేయుఁడి దర్భాస నముమీఁద. అతిధిపూజకు సూకింతకన్న నుత్తమమగు నాసనములు లేవు.

ధృష్ట : మునీంద్రా ! యివియే యుత్తమమయిన యాసనములు. సుఖముగఁ గూర్చుండవచ్చును. ఈవృక్షము చలిపంపివలె నున్నది. ఆశ్రమ మెంత ప్రశాంత

ముగ నున్నది!

గౌత : ఆశ్రమ మెంత ప్రశాంతముగ నున్నను, మా మనస్సులు మాత్ర మల్లకల్లోలముగ నున్నవి. దట్టమగు నీ చెట్లనీడ వేదాధ్యయనముఁ జేసికొను వ్రాత కూడ నిఁకముందున్నట్లు తోచుటలేదు.

ధృష్ట : కలిమిలేములు, సుఖదుఃఖములు కావడికుండలు. మీకుఁ దెలియని దేమున్నది ?

శున : దేవా ! మొన్న మీముందుఁ బాడిన పాట రాజ ద్వేషము పురికొల్పుననియు, నాతలఁ దెగవ్రేసెద ననియు నన్ను వీరు పదరఁగా నేమియుఁదోచక, బతిసూలి వీరినిటకుఁ దోడ్తెచ్చితిని. అట్టిపాటను బాడఁగూడదని నాకేల బోధింపరైతిరి. నిజముగ నాతలయే యెగిరిపోయిన నీపాటికి నే నెక్కడ నుండు వాడను ?

గౌత : ఓయీ ! నీవు పాడుచున్న యాపాట యట్టిదియైన యెడల నీకేల బోధింతుము ? రాజద్వేషము మాకేల ? “నా విష్ణుః పృథివీపతి” యనునార్యోక్తిమే మెఱుంగమా ?

ధృష్ట : మీరెఱుంగనిది యేమున్నది? కాని విపరీతార్థములు, అంతర్థము లవసరముకొలంది చెప్పి యేదియైన సమర్థించి, సరిపుచ్చెదరని భయంబు.

గౌత : ధృష్టవర్మా! అట్టిభయంబు నీకుండఁదగదు. మాకుఁ

శాపభీతిగలదు. దై వభీతిగలదు. పాపమూలకంబులగుఁ
పనులేల బోధింతుము ?

ధృష్ట : కాని దృక్పథము భేదించినపుడు మీ దేవునకు, మా
దేవునకు మీ పాపమునకు, మా పాపమునకుఁ గూడ
భేదముత్పన్నము కాగూడదా ?

గౌత : దృక్పథమున భేదమెట్లు తటస్థించును. మనమందఱ
మొక్కధర్మమునే యవలంబించి, వర్తింతుచుంటిమి
గదా ?

ధృష్ట : ఒక్కధర్మమునే యవలంబించుచున్నను, భిన్నమనః
ప్రవృత్తులచే నొక్కధర్మమే భిన్నరూపములను
బొందుట లేదా ?

గౌత : ఈదుర్వాదమేల? మన సనాతనధర్మమునకు వేదము
మూలము; వైదికధర్మముల నవలంబించుచున్న
మనకుఁ బరస్పరవిరుద్ధము లయిన ధర్మము లేల
పొసంగును ?

ధృష్ట : వేదములందు మాత్రము పరస్పర విరుద్ధములుండ
గూడదా ?

గౌత : ఎట్లుండును ? వేదము భగవద్దత్తము.

ధృష్ట : “భగవద్దత్తము” అనఁగా ?

గౌత : లోకకల్యాణార్థమై భగవంతుఁడు వేదములను తొల్లి
మహర్షులకు నొసంగెను.

ధృష్ట : తొల్లియనగా.

గౌత : సృష్ట్యాదియందు.

ధృష్ట : సృష్ట్యాదియందు కొందరు ఋషులుండిరనియు, నా ఋషులకు భగవంతుఁడు బోధించెననియు మీరు చెప్పుచున్నారు. వేదములే లేనికాలమున ఋషులెట్లు వచ్చిరి ? ఇది మీకెట్లు తెలిసినది ?

గౌత : వేదములయందే యీ విషయంబు లన్నియుఁ జెప్పఁ బడ్డవి.

ధృష్ట : వేదములు తా మెట్లుపుట్టెనో, తామెట్లు ఋషుల వదనగహ్వరముఁజొచ్చెనో చెప్పుకొన్నవి. చక్కని కథ ! పిల్లలునమ్ముటకు, పోనిండు. మీరు చెప్పఁ దలంచుకొన్నది చెప్పుడు.

గౌత : వంశపరంపరగ మాయనీనములును, భగవద్దత్తములు నునైన వేదములచేఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన ధర్మములను బ్రచారముఁ జేయుటకు సర్వదా ప్రయత్నింతుము.

ధృష్ట : ఇది యెల్లరు చేయఁదగిన కార్యమే యనుకొందును.

గౌత : ఎల్లరు చేయఁదగిన కార్యమే కాని, భగవంతుఁడు వేదప్రోక్తధర్మములను బ్రతిష్ఠించుటకు రాజులను సృష్టించి సర్వాధికారంబు వారిహస్తగతముఁ జేసెను.

ధృష్ట : ఇదియొక పెద్దచిక్కు తెచ్చిపెట్టితిరే. మావంటి

వా రా ప్రచారమునకుఁ బూనుకొనరాదా ?

గౌత : సామాన్యజనులకీ యధికారంబులేదు. రాజులకే యీ యధికారంబు కై వసంబు చేయఁబడినది. వారు తమ విధిని దిన్నఁగానిర్వహించుకున్న వారికుపదేశించియో, వారిని శాసించియో, వైదికధర్మమును బ్రతిష్ఠింపఁ జేయవలసినది వైదికులు.

ధృష్ట : రాజులకు, బ్రాహ్మణులకుఁ దక్క మతప్రచారమున నితరు లెవ్వరికి నధికారము లేదందురు, సరియే ! ఈ వేదప్రతిపాదితధర్మము లెవ్వరిచేఁ జెలియందగినవి ?

గౌత : మహర్షులచే. నిరంతర భగవద్ధ్యానశీలురగు సంయములు మనఃకాయక్లేశములకు సరకుసేయక గురుకుల వాసముఁజేసి, త్రికాలవేదులగు పెద్దలకడ విద్యల నభ్యసించి, వేదముల నామూలాగ్రముగఁ బారాయణఁజేసి, తద్ధర్మముల నవగాహముఁ జేసికొని లోకకల్యాణార్థము, శిష్యపరంపరమూలమునఁ బ్రపంచమున కెఱిగింతురు. ఎడ్పొడయిన ధర్మవిష్ణవము తటస్థించిన రాజుట్టి యుపద్రవముఁ దొలఁగించి పరిపాలనఁ జేయవలయు.

ధృష్ట : రాజుట్టిధర్మపీడలను దొలఁగింపకున్నయెడల ?

గౌత : రాజు దండ్యుడగును.

ధృష్ట : ఎవరు రాజును దండించునది ?

గౌత : ఈలోకమున బ్రాహ్మణులు, పరలోకమున భగవంతుఁడు.

ధృష్ట : రెండు శిక్ష లేటికి ?

గౌత : ఒకటి తప్పించుకొన్న రెండవది.

ధృష్ట : చచ్చినను దప్పిపోదా ?

గౌత : పోదు.

ధృష్ట : బ్రాహ్మణులు ప్రమత్తులై యూరకున్నచో ?

గౌత : వారును దండ్యులే యగుదురు. అందుచేతనే వేన మహారాజు వైదికధర్మములకుఁ బ్రతికూలుఁ డగుటచే నానిని నిలువఁబెట్టఁ బ్రయత్నించుచుంటిమి. రాజభక్తియు దైవభక్తియుఁ బ్రేరేషఁగా నీకార్యము నకుఁ బూనుకొంటిమి. దానికి మహారాజు క్రుద్ధుఁడై యేమేమియో చేయుచున్నాఁడు. ఇంతియేకాదు. ధర్మపీడలను వారింపక రాజు వానికిఁ దోడ్పడుచుండిన హంతవృత్తాదును.

ధృష్ట : హంతవృత్తాదా ? ఇది వినరానిమాట : రాజు హంత వృత్తాదా ! ఇది నాముందు చెప్పఁగూడనిమాట.

గౌత : వినరానిదైనను, వినిపించవలసి వచ్చినందులకు, జింతించుచుంటిని. ధర్మనిర్ణయముఁ జేయునప్పుడు గాని, ధర్మబోధఁ జేయునప్పుడుగాని, మోమోటమి చెల్లదని పెద్దలుచెప్పుదురు. ఇట్టిరాజునకుఁ దోడ్పడు వారు సైతము హంతవృత్తలనియే వేదములు పూరించుచున్నవి.

ధృష్ట : నారాజునకయి ప్రాణములు గోల్పోవుటకు నే నే
మాత్రము సంకోచింపను. కాని మానీశ్వరా! ఒక్క
విషయ మడుగుచుంటిని. మా వేనమహారాజుచ
రించుచున్న ధర్మములు వేదవిరుద్ధములేనా !

గౌత : వేదవిరుద్ధములే కాదు, నిస్సంశయముగా వేదనిషిద్ధ
ములు. వేదములు నెత్తిని నోరుఁబెట్టుకొని వలదని
ఘోషించుచున్నను వేనరాజు వినకున్నాఁడు. వేద
ములు విధించుటచేతనే మేము యజ్ఞములు యాగ
ములు చేయుచున్నాము. వేనరాజు నిషేధించినాఁడు;
మేము నిస్సహాయులమై యూరకుంటిమి.

ధృష్ట : జీవహింస వేదసమ్మతమేనా ?

గౌత : యజ్ఞములయందుఁ జేయఁబడుహింస హింసకాదని
వేదములు నుడువుచున్నవి.

ధృష్ట : ఇదియెట్లు ?

గౌత : యజ్ఞములు జగదవనార్థము సృజింపఁబడినవి కాన.

ధృష్ట : అట్లయినచో మా వేనరాజు భ్రమప్రమాదములలోఁ
బడినవాఁడన్నమాటే. మీరు మా మహారాజునకు
బోధించి చూడఁగూడదా ?

గౌత : లాభ మేమి యుండు ? నీ వెఱుంగుదువుకదా నాఁటి
సంగతి ! వేదములు బోధించుచున్నను, పరిగ్రాహ్య
ములు కానని మహారాజు వారించుచున్నాఁడు.

ధృష్ట : అట్లయినచో భగవదప్రచారముఁ గావించు చున్నాఁడే.

గౌత : ఇందులకు సందియమేల ?

ధృష్ట : అయ్యో ! పరార్థజీవనుఁడే యాతఁడు, ఎన్నఁడయిన స్వార్థ మభిలషించి యేకార్థమయినఁ జేసెనా ? ప్రపంచమంతయు దుఃఖమయము. ఆదుఃఖమును దొలఁగించి తీరుదునని పాటుబడుచున్నాఁడే.

గౌత : మానవమాత్రున కిది సాధ్యపడునా ? అడియాసలు, అడిగొట్టుతనము. అందునను భగవత్ప్రతిపాదిత ధర్మములనే తృణీకరించి యసాధ్యములను సాధింపఁ బూనుట మహాసాహసము. యజ్ఞయాగములు వల దన్నఁ బ్రజలలో నెంత కలవరము గల్గుచున్నదో విచారించికొనుము.

ధృష్ట : ప్రజలలోఁ గలవరమును నేను బాగుగ గుర్తించితిని. ఎచ్చటఁ జూచినను విరోధులే.

గౌత : మహారాజు తన విపరీత ధర్మప్రచారముచే రాజ్యము నెల్ల నల్లకల్లోలముఁజేసి, శాంతిలేకుండఁజేయుచు న్నాఁడు. మావంటిపరార్థజీవనులఁ దృణీకరించు చున్నాఁడు. ప్రజలు చెలరేగి విప్లవకారులై రాజ వంశమునకే ముప్పుగల్గింతురని వేదనపడుచున్నాను. అంగరాజుపేరు దలంచు కొన్నయప్పుడెల్ల నిర్విణ్ణుఁడ నగుచున్నాను.

ధృష్ట : ఈ నాక్యములు నన్నుఁ గలఁత పెట్టుచున్నవి. అంగ రాజవంశము నీ ముప్పుననుండి తప్పించుట యొట్లు ? ఏది ఎట్లయినను దప్పించి తీరవలయును. సరసరంబుల నుండి మాప్రాణముల ధారవోసి అంగరాజ్య సింహాసనమును సురక్షితముగ నుంపఁగల్గితిమి. వేనమహా రాజుచేతిలోఁబడి నేటికి దుర్గతిఁ బొందినది.

గౌత : ఛాందసులమైన మేమేమి చెప్పఁగలము ? మీవంటి వారూహింపవలసినదే. వైదిక కర్మకాండమా ? తర్కమా ? మీమారసమా ? మీసంశయములు తీర్చుటకు. అయినను నిరంతర జపతపంబుల మునిఁగి తేలు మా కీ గొడవమాత్రమేల ?

ధృష్ట : కాని మే మెట్లులూరటఁ బొందఁగలము ? రాజులు వచ్చుచుందురు, పోవుచుందురు. రాజవంశము మాత్రము స్థిరమై సింహాసనముమీఁద నుండవలయును. ఇది మాకోరిక. రాజవంశమునకు నెట్టి యపకారముఁ దలపెట్టము.

గౌత : ధృష్టవర్మా ! యెంతవెట్టివాఁడవు ! అంగరాజు మమ్మెరిత దయాదాక్షిణ్యములతోఁ జూచెను ! మాయందెట్టి గౌరవము చూపించెను ! అట్టి మహారాజు వంశమునకుఁ గీడు తలపోయఁగల్గుదుమే ? ఇప్పుడు మేము పడుచున్న పాట్లన్నియు రాజవంశమును గాపాడుటకే.

ధృష్ట : అట్లయిన మీకుఁ జేవోడు వావోడుగా నుందును.

శాత : ధృష్టవర్మా ! ఒక్కమాట. పృథుకుమారుడు
వినయసంపన్నుడు, ఆచారశీలుడు, వంశసంప్రదాయ
ములయందు బక్షపాతియని విందుము. ఇది యెంత
వఱకు నిజంబు ?

ధృష్ట : మంచిమాట, సమయమునకు జ్ఞాపికిఁ దెచ్చితిరి
పృథుడు చాల యోగ్యుడు. వైదికధర్మపక్షపాతి.
ఒకమారు మీదర్శనముఁ జేయింతును. మీరే వానిని
బాగుగఁ దెలిసికొనఁగల్గుదురు.

శాత : మహారాజు, పృథుకుమారుఁ డిందులకు వచ్చుట
కొడంబడునా ?

ధృష్ట : ఒడంబడఁడని తలంతును, అయిననేమి ? మహారాజు
యొక్క యెఱుక లేకుండఁగనే తీసికొని వచ్చెదను.
మీరు మాటాడవచ్చును. అతఁడు కుశాగ్రబుద్ధికల
వాఁడు.

శాత : అగును, మంచియూహయే.

ధృష్ట : నేను బోయి వచ్చెదను

[నిష్క్రమించును.]

శాత : కార్యము పాటునఁ బడినది.

మూడవ రంగము

ముగింపు

నాల్గవ రంగము

[వేనునిపడకటిల్లు.]

[వేనుఁ డాలోచనామగ్నుఁడై యిటునటు తిరుగుచుండును. సునీథాదేవి ప్రవేశించును—వేనుఁడు నివ్వెరపడును.]

వేనుఁ: తల్లీ ! యిది యేమి ? యీ కానిప్రౌద్ధన నిచ్చట కేల వచ్చితిరి ? ఎందులకుఁ దత్తరపడుచున్నట్లు కన్నట్లు చున్నారు ?

సునీథా: నిద్దురపోక నీ వెందులకో యాందోళనపడుచుంటివని బోనకత్తె చెప్పినది. అందుచేఁజూచి పోదమని వచ్చితిని.

వేనుఁ: నేనెన్నఁడయిన నాందోళనపడితినా, నేఁడుపడుటకు? ఆందోళనపడవలసిన యగత్యము నాకేల కల్గును ?

సునీథా: బోనకత్తె యట్లేల చెప్పినది ? నీయం దేదియో విలక్షణము కన్పించియుండవచ్చును.

వేనుఁ: భావికార్యగతులనుగూర్చి తలపోయుచుంటిని; అంతియే, వేరేమియు లేదు.

సునీథా: ఇప్పుడంత తొందర యేమి వచ్చినది ? క్రొత్తవిశే

షము లేమయిన నున్నవా?

వేను : తొందర యేమియును లేదు. విశేషము లంతకంటెను లేవు. కాని యమ్మా! యొక్క మాట యడిగెదను, జెప్పుము. ఏమఱక పృథువును దినమెల్లఁ గనిపెట్టుకొని చూచుచునే యుంటివికదా!

సునీధా: మన యాయుష్మంతునినేనా? ఏల యట్లడుగుచు న్నావు? ఈప్రశ్నచే నామనస్సు కలవరపడుచున్నది.

వేనుఁ: ఏమియు లేదు. పృథుకుమారుఁడు తఱుచు ముని పల్లెకుఁ బోవుచున్నట్టు తెలియవచ్చుచున్నది.

సునీధా: [ఉలికిపడి] ఏమీ మనపృథువా? మునిపల్లెకా? చిత్రముగ నున్నదే.

వేను : రెండు మూడుసారులు సేనాపతిధృష్టవర్మతోఁ గలసి పోయినట్టు తెలియవచ్చినది. పోవుటయేకాదు, మునులతో సంభాషించినట్టుకూడఁ దెలియవచ్చినది.

సునీధా: దేనినిగూర్చి? మునులతో సంభాషించునవసరమేమి వచ్చినది, కుమారపృథువునకు? ఈడా జోడా? వానప్రస్థములో వలయు మునిపల్లెలు నేఁడేల కావలసి వచ్చెను?

వేనుఁ: మునులు దేనినిగూర్చి సంభాషింతురు? నన్నుఁగూర్చి, నేఁ జేయుపనులనుగూర్చి. ఇంతకన్నను వారి కేమియున్నది?

సునీథా: ధృష్టవర్మ యుండఁగా నట్టిప్రసంగములు జరుగునా? జరిగిన ధృష్టవర్మ యూరకుండునా? నీకుఁ దెలుపకుండునా?

వేను: అమ్మా! నీకు సంగతులు పూర్తిగాఁ దెలియవు. ఆనాఁటిధృష్టవర్మ యనుకొనుచున్నావు. ధృష్టవర్మ మనస్సెవ్వరో వితిచిరి. అయిదాటునెలలనుండి ధృష్టవర్మ రాజకార్యములయందుఁ బ్రమత్తుడై మెలఁగుచుండుటయేకాక నాకుఁ బ్రతికూలుఁడుగాఁగూడ నుండెను.

సునీథా: కానికాలము వచ్చునప్పుడు గడ్డిపోచయె పామైకటి చునన్నట్లున్నది.

వేను : ధృష్టవర్మ కుమారపృథువును నాపైఁ దిరుగఁబడు నట్లు ఋషులచేఁ జెప్పించుటకు మునిషల్లెకుఁ గొంపోయినట్లు నాయనుమానము. అనుమానమేల? నిజమే.

సునీథా: బౌరా! ధృష్టవర్మ యెంతవాఁడయ్యెను? అన్నముఁ దినిపించు చేతినే కొలుకఁ బూనుకొన్నాఁడే. నేను బిలిపించి మాటాడెదను.

వేను: వలదు, అట్టిదేమియు వలదు. నీవు మాటాడినంత మాత్రముననే తనపనిని మానుకొనువాఁడు కాఁడు. మంచిచెడ్డ లతనికిం దెలియవు. చేతికత్తినుంచిచెడ్డలు దెలియఁగలడుగాని చేతముమంచిచెడ్డలు దెలియనేరఁడు. మొసలిపట్టుచూనిసి.

సునీధా: అయినచో నీవే యాతనితో ముచ్చటించి యతఁడు
 వినకున్న మితిమీరకమున్నె యాతనిని శిక్షించి
 నీతో వనిష్క-ంటకముగఁ జేసికొనుట యుత్తమము
 కాదా?

వేనుఁ : నేనేల యాతని శిక్షింపవలయును? ఎన్నిమారులు
 నేను మీయాజ్ఞనుమీరి మిమ్ముఁ బ్రతిఘటించితి నో
 యప్పుడెల్ల నన్ను శిక్షించితిరా?

సునీధా: శిక్షింపకున్న రాజ్యమున విప్లవము చెలరేగదా?
 ప్రాణోపద్రవము సంభవింపదా?

వేనుఁ : అమ్మా! మిమ్ముఁ బుత్రప్రేమ యిట్లనిపించుచున్నది
 కాని ప్రాణోపద్రవము సంభవించు నని స్వార్థమభి
 లషించి నే నేల ధృష్టవర్మను శిక్షింతును?

సునీధా: ముక్కుపచ్చలారని పసిబాలునకు నే మేమియో
 బోధించి, కుమార్తమునఁబెట్టి కుటుంబకలహంబును
 గల్పింప యత్నించుచున్నాఁడుకదా యాతఁడు.

వేనుఁ : నామతసిద్ధాంతములను బ్రజలకు బోధించి నావైపు
 నకుఁ ద్రప్పికొనుటకు నేను బ్రయత్నము సేయుట
 లేదా? ఎవరియభిప్రాయములను నారు నిరాఘాటం
 బుగ నెలిబుచ్చికొనుటకును, నితరులకు నచ్చఁబెప్పి
 తమనైపునకుఁ ద్రిష్ఠికొనుటకును నా రాజ్యంబున
 నెల్లరకు సర్వాధికారంబున్నది. కాన ధృష్టవర్మను
 బాఁ జేయుచున్న కార్యము నుండి విరమింప నే నేటికిఁ
 గట్టడిచేయుదును. ఇది యుంగాక ధృష్టవర్మకు నీవని
 కూడదని చెప్పుట యతనిని రెచ్చఁగొట్టుటయే.

సునీధా:కుమారా! ఈ విషమపరిస్థితుల యిరుకటంబున నీ
వేమి చేయఁబూనితివి?

వేనుఁ : పూనుట కేమున్నది? బహుశః మునులు ధృష్టప
ర్మతోఁగలిసి, పృథుకుఁగూరునకు రాజ్యకాంక్ష
కల్పించి సివమెక్కించి యుందురు. ఈ కారణముచే
నతఁడుగూడ మనమాట పాటింపక పోవచ్చును.
నాకో, రాజ్యకాంక్ష దీరినది. ప్రజలకు విజ్ఞానము
బోధించి మంచిత్తోననుబెట్టి వారి స్వత్వములను
వారి కెఱిగింప ననేకయత్నములు జేసితిని. ఇది వల
నకాదని దృఢంబుగ బోధపడినది. ప్రజలు వివేక
ముతో యుక్తాయుక్తములను విచారించికొని, మేలు
కీళ్ళను గ్రహింపఁజాలు స్థితియందు లేరు. ఎవరు
తమకు హితులో యెవరు కారోసుంతయుఁ దెలిసి
కొనఁ జాలరైరి. ఎవరికొఱకు నాజీవితసర్వస్వము
వెచ్చించి యభ్యుదయముఁ గూర్చి యత్నించితినో,
వారే నా యుద్యమమునకు సుముఖులు కాకపోయిరి.
ప్రాకృతజనంబు మఱికువలో మునింగి తేలుచు
న్నారు. ఇది కనిపెట్టినవారై మునులు పరలోక
సౌఖ్యంబుల సృజించి యడియాసలు గల్పించుచు
న్నారు. మానులవలలలోఁ జిక్కి ప్రజలు కీలుబొ
మ్మలైరి.

సునీధా:కుమారా! కర్తవ్యమేమి? యిప్పుడు, వివరించి
చెప్పుము.

వేను : కర్తవ్యమేమి యున్నది? తల్లీ! పెక్కు మాటలేల?
 ఈ ప్రపంచమున నాపని పూర్తియైనది. లోకమును
 నా యాజ్ఞాబద్ధము జేసికొని యానందమయముగాఁ
 జేయవొర కొంటిని. లోకము దుర్లోక మయినది.
 నేను భగ్నప్రయత్నఁడనైతిని. నాకీక బ్రపంచ
 ముతోఁ బనిలేదు. ఈప్రపంచములో నేజేయఁదగిన
 దియులేదు. ఏబుద్ధుఁడో యీ పాపపంకిలమగు లోక
 మును నుద్ధరింప వలయును గాని సామాన్యమానవు
 లకు సాధ్యముకాదు. కావున వేనుఁడు నీకడుపునఁ
 బుట్టలేదనుకొనుము. పృథువే నీకడుపునఁ బుట్టినాఁ
 డనుకొనుము.

సునీధా: అమంగళము; అమంగళముశాంతించునుగాక!
 వినరాని మాటలు చెప్పుచుంటివి. కుమారా! నీకిట్టి
 మాటలు తగవు.

వేను : అమ్మా! మానులు పసిఁబట్టియున్నారు. నేను జీవిం
 చియున్నంతవఱకు వారియాటలు సాగవని వారె
 లుంగుదురు. వారిస్రోవను నరికట్టుచున్న నన్నుఁ
 దొలంగింపక యుండనేరరు. పైఁగాఁ జికిలి చేసిన
 రెండుకత్తులు వారి చేతికింజిక్కినవి. మొదటిదిప్రభు
 కుమారుఁడు: రెండవది ధృష్టవర్మ. ఇక వారెట్లు
 రకుందురు? మునిపల్లెను గన్నెత్తియైనఁ జూడనొల్లని
 మనుజులు నేఁడునిర్భయముగ మునిపల్లెకుఁ బోవుచు
 న్నారు. వారి కేవో గట్టినమ్మకము కల్గకున్న నిట్టి
 పను లేల జరుగును?

సునీధా: కుమారా! అయినచో బ్రతీకార ప్రయత్నమునైన నేల చేయవు? ప్రతిపూహమునైన నేల పన్నవు?

వేను: నేను బ్రతీకారమునకుఁ గడంగను. మహారణ ప్రయత్నమునఁ బుణ్యపాపము లెఱుంగని జనసామాన్య మేల త్రుంగవలయును? నాకై వేలకొలంది జనంబులు రూపు మాయుటేల? నేనంత స్వార్థపరుడను గాను. పదికత్తులు నాపై కెగిరినను నేను కత్తి ముట్టను: కత్తి నెత్తును. నాప్రజలను జీల్చి, యొకరిపై కొకరిని నుసికొల్పి చీల్చినై వను. నేనిది చూడఁజాలను.

సునీధా: పుత్రా! ఆత్మరక్షణ ప్రయత్నమైనను నేలచేయవు? వేను: తనువుల శాశ్వతములు. ఇంతకుమున్ను మరణమును దప్పించుకొన్నవారు లేరు, తప్పించుకొనువారును లేరు. ఇట్టియసాధ్యమైనపనికి నే నేల తహతహలాడవలయును? నిజముగ మునిపల్లెనున్న మునులు నా ప్రాణమునకే తెగినయెడల నే నెంతకాలము తప్పించుకొని తిరుగఁగలను? “దినదినగండము నూరేండ్లాయు” వనురీతి నే నేల చరింప వలయును? చచ్చెడునంతదాక నిర్భయముగనే ప్రపంచమున సంచరించెదను. నేటినుండియు రేయింబనలు నాపడక గపతల్పులు తెఱచియే యుంప నిశ్చయించుకొంటిని.

సునీధా:కుమారా! నీ నిట్టిధర్మనిబదబుదివని యెఱుంగనై తి.
నీవంటి ప్రజా ధురీణునకుఁ, బహోష్కారశీలికిఁ గన్నతల్లి
నగుటచేఁ గృతార్థు రాలనై తిని.

వేనుఁ : మాతృదేవీ! మూసను గరగించిపోసి నాశీలమునకు
వన్నెదెచ్చుటకు మీరేకదకాగణము. మీయాశీర్వా
దబలమే నాకు జీవగట్ట. లేనిచో నే నిట్టి మహాకా
ర్యమునకుఁ బూనుకొందునా? మునిలోకిము నా
ప్రాణములకుండెగి, నికృష్టమయిన కుటలు బన్ను
చున్నారు. స్వార్థపరులై యేవంపుఁబనులకు దిగుచు
న్నారు. ఎవరెన్ని యాటంకములు గల్పించినను,
నాధర్మము నెఱవేర్చితీరెదను. తల్లీ! చాల ప్రొద్దు
పోయినది. మీరు చని సుఖనిద్రఁబొందు. పృథుకు
మారునిమాత్రము కనిపెట్టికొని యుండుఁడు.

సునీధా:కుమారా! నీవు లేనిలోకముతో నాకుఁబని యేమి
టికి? నీవు ధర్మసంస్థాపనఁ జేయుచుండుట కన్నులారఁ
గాంచి యానందించు భాగ్యము నాకుఁ బట్టకున్న
నీపాపపుఁగనులతో నొండేలమాతును?

వేనుఁ : అమ్మా! అట్లనవలదు. మీరుదాసీన లయినచో
రాజ్య మరాజకము గాకుండునా? ప్రజలుప్రదవము
లకుం జిక్కకుందురా? ఆర్యబుఘలచేతిలోని కీలు
బొమ్మయై పృథువు పేరు ప్రతిష్ఠ లేకుండఁబోవ
కుండునా? ప్రజాక్షేమమునకయి మీరు పాటుపడవ
లసిన యగత్యములేదా?

సునీధా: కుమారా! నే నేనియో నిశ్చితాభిప్రాయమునకు
వచ్చితిని. నన్ను బలవంతపెట్టకుము. చాలఁబ్రాద్దు
పోయినది. నేఁబోయి పరుండెద. నీవు కూడఁ
బరుండఁ బొమ్ము.

వేను: తల్లీ! నీవు సర్వజ్ఞురాలవు. నీకు నే నేమి చెప్పఁగ
లను? ఈమాటలకు నీవు గాదని చెప్పటకుఁ గూడ
సాహసములేదు. నీ యిష్టమువచ్చినట్లు లాచరిం
పుము.

సునీధా: నేఁబోయివచ్చెద.

వేను: చిత్తము. [పచారుచేయుచు] ఆర్యఋషులెంతకుఁ
బూనిరి! ఇంత స్వార్థపరత్వ మెచ్చటను గన్పట్టదు.
నేనెంత తర్కించుకొన్నను, వీరిపైఁ గత్తిదూయు
టకు మనసొప్పకున్నది. నాప్రకృతి బాగుగా నెరిం
గిన ధృష్టవర్మ వీరి కుపోద్బలంబుగా మాటాడుచుం
డును. లేకున్న ఋషులకింత సాహస మెక్కడిది?
ఈ యాధితోనే బాధపడఁజాలను. దుర్మరణమా!
మరణమునకు మంచి చెడ్డలేమున్నవి? త్వరగాఁ దేలి
పోవుటయే మేలు. విరోధులను బ్రతిఘటించి నారా
జ్యమున శాంతిభద్రములు లేకుండఁజేసి యల్లకల్లో
లమును జేయనేరను. నాపడకటింటితలుపులన్నియుఁ
దెఱచియే యుంచెదను. హాయిగా నీరేయి నిదురిం
తును, మరల నీయవకాశము దొరకునో దొరకదో.
[పరుండును.]

[నిషాదుని ప్రవేశము; అంశపాదియు విల్లునెగుమూపునఁ దాల్చి, చికిలిచేసిన కత్తి చేతంబట్టి వేనమహారాజుపడక గదిముందు తూచివేయుచున్న యడుగులతో నిలునటు తిరుగుచుఁ గావలికాచుచుండును. పదముల చప్పుడుచే వేనుఁడులికిపడి లేచి]

వేనుఁ : ఎవరు వారు? నాపడకగదిముం దీవేళ నొంటరిగఁ దిరుగుటకుఁ గారణమేమి? ఓహో నిషాదా! నీవా?

నిషాదుఁడు : అగును, నేనే నిషాదుఁడను.

వేనుఁ : ఎచ్చటనుండి యూడిపడితివి, ఎన్నాళ్ళకు? ఈ పిలవనిపేరంటమున కేల వచ్చితివి? అంతయుఁ గలగానున్నదే.

నిషా : పిలువని పేరంటమునకుఁ బోవుట మాజాతి ప్రధాన లక్షణము. అదియుంగాక మమ్మెవరు బొట్టుకాటుక పెట్టి పేరంటమునకుఁ బిల్తురు? మేమేమయిన రాజులమా, నాగరికులమా?

వేనుఁ : ఎప్పుడును బరిహాసములేనా?

నిషా : పెద్దలతోఁగాక నే నెవరితోఁబరిహాసములాడుదును?

వేనుఁ : (ఎగాదిగాచూచి) చాలులేవోయి, యీ యెక్కసక్కెములు? ఈ వేషమేమి? పౌలికలనికిఁబోవుచుంటివా? పౌలికలనినుండి వచ్చుచుంటివా? జానెడులేవు: ఈ విల్లుమ్ములేమి? ఈ కత్తియేమి? ఈ మైమఱువేమి? ఈ కాసెకోకయేమి? ఏదో యుద్ధము

నకు సిద్ధమై వచ్చినట్లు లీ వేష భాషలు చెప్పక
చెప్పుచున్నవి.

నిషా : దేవా! యేలుకొనుటకు రాజ్యము లిచ్చితివా? కాపు
రముఁ జేయుటకు నగరము లిచ్చితివా? అన్నిఁటికిఁ
గాఱడవులే కదా! కాఱడవులలో వాసముఁజేయు
మాకుఁగతులు, కటాపలు, కాసెకోకలు కాక
మూటలు, ముల్లెలెచ్చినిరుడి వచ్చును? గాండ్రను
పెద్దపులులు, గీపెట్టు నేన్దులు, బొబ్బరిల్లు సింగముల
నడుముఁ గాఁపురముఁజేయు మాకివి కాక యేమి
యుపకరించును ?

వేనుఁ : కుమారా! యూరక సూటిపోటి మూట లనుచు
న్నావు. నేను మీకుఁగాఱడవులు వాసముఁజేయుట
కొసంగలేదు. నీ తల్లికోర్కీమీదనే కాఱడవులు
మీకు మనికిపట్టు లైనవి. నృథా యేల నా మనస్సు
నొప్పింతువు?

నిషా : యీమింపుఁడు. మహాపచారముం జేసితిని. మీ
మనస్సు నొచ్చునెడల నేఁజూడలేను.

వేనుఁ : [మిగుల బాళితోఁ జేయి పట్టుకొని మొగమున
దృష్టినిలిపి] ఎక్కడనుండి యీ రాక చెప్పవూ?

నిషా : చెప్ప కేమున్నది? హఠాత్తుగా నాకు వేటపై
మనస్సు పోవ, మునిషల్లెసమీపములో నున్న కాలు
కోనలోఁ బొడలజంకలు విచ్చలవిడిఁ దిరుగును గాన
నటకు మునిషల్లెమీఁదుగాఁ బోవుచుంటిని.

వేనుఁ : నీకుఁ బొడలయిఱిమూంసమన్న సంతనోరూరునా?

నీవు పూర్వజన్మమున నార్యఋషివి గాఁబోలు.

నిషా : నేనా? పూర్వజన్మముమాట యేమియో కాని యీ జన్మమునమాత్ర మార్యసంబంధము కల్గినది. ఇందుచేతనే రెంటికిం జెడినరేవఁడనైతి. ఇటు తల్లివైపు వారికిఁగాని, అటు తండ్రివైపువారికిఁగాని నాయందు సంపూర్ణ విశ్వాసము లేదు. దానితోనేమి? పూర్వజన్మమున నార్యఋషి నేమో యంటిరి, యిది యెట్లు?

వేనుఁ : ఆర్యఋషులకుఁ బాడలయిట్టిమాంసము చాలరుచ్యమైన భోజనపదార్థము. కాని, కుమారా! నీ వింకను మాంసమును దినుట మానలేదుగా ?

నిషా : మాంసముఁ దినుట మావాజ. మహారణ్యములో షడ్రసోపేతమైన భోజనమెట్లు దొరకును? అయినను గన్నతండ్రిమాట పాటింపకుండ జవదాటుటకు మే నూన్యలమా? ఆర్యయువతీగర్భమునఁ బుట్టితిమా? మూడేండ్లకిది తొలుసారి, యీ పాడుబుద్ధి పుట్టుట. ఇంతకు వేఁటకుఁ బోవలేదు, మాంసముఁ దినలేదు.

వేనుఁ : కారణము?

నిషా : కారణమా? నిష్కారణమే. నిష్కారణముగా మన మెన్నిపనులు చేయుచుండుటలేదు? వానిలో నిది యొకటి.

వేనుఁ : కాదు, కాదు. ఏదోకారణ ముండితీరవలయును.

కుత్తా ! రమ్మ, చెప్పము.

నిషా : మునిపల్లెదాటి నాలుగడుగులు పోవుసరికి మీ
యానతి జ్ఞాపకమునకు రాగా గిరుక్కున మగిడి
మిమ్ము సందర్శించుటకు బుద్ధిపుట్ట నిచటకువచ్చితిని,
ఇంతియె.

వేనుఁ : నీవు నిజమును గప్పిపుచ్చుటకు యత్నించుచున్నావు.
ఎచ్చట నేర్చికొంటి నీ విద్యలు ? నీ వాలకము నాకు
నచ్చుటలేదు. నోటితో మాటాడుచు నొసటితో
వెక్కిరింతువు. మఱుఁగుమాటలచే నెఱకలు దూర
నాడుదువు. ఎక్కడనుండి వచ్చిన దీచాలు?

నిషా : మీరూహించలేరా? ఇదికూడ నేను చెప్పవలయునా?

వేనుఁ : ఊహింపలేకున్నాను.

నిషా : పెద్దలు చెప్పుదురుకదా, మేనమామపోలిక మేనత్త
చాలికయని. తల్లిచాలుచూత్రము కాదు.

వేనుఁ : కుమారా! నీవు చాల తుందుడుకుబిడ్డఁడ వైతివి.
నిజముగ నన్ను దర్శించుటకే వచ్చినయెడల దర్శిం
చితివికదా, యిక మగిడిపోమ్ము.

నిషా : కన్నతండ్రియింటికి నెన్నినాళ్ళకో వచ్చితిని. ఒక
పూట యుండఁగూడదా? ఒకరాత్రి మీ పడకగది
ముందు జాగరణము సేయరాదా?

వేనుఁ : నాపడకగదిముందేమి, జాగరణమేమి? వలదు, వలదు.

నాకు సేవకులు లేరనుకొంటివా?

నిషా : మీకు సేవకులు లేకయుందురా? నాకు శరచాపములు లేకయుండునా? సేవకులు స్వామిద్రోహులు కాకుండవలయును, శరములు మొక్కవోనివికావలయును నాత్మరక్షణకు. ఇంతకును సేవకులయందుంచి నవిశ్వాసము కన్నబిడ్డలయందుంచలేరా? నే నాటవికుండను. నాకు రాజ్యములతోఁ బనిలేదు. భోగభాగ్యములతోఁ బనిలేదు. ఎవ్వరేమన్నను నేను జాగరణముఁ జేసితిరెదను.

వేనుఁ : ఏమీ ముండితనము? నేను వలదన్నను జాగరణముఁ జేసితిరెదనందువు.

నిషా : తండ్రిపోలిక, విత్తనమొకటి, చెట్టొకటియా?

వేనుఁ : కుమారా! ధన్యుండవు, ధన్యుండవు; కాని నీవు చేయగలఁ దెద్దియును లేదు. అంతయును జేయిమిరిపోయినది.

నిషా : దేవా! ఎన్నఁడు వినరానిమాటలు వినుచుంటిని, మీవలన. చేయి మిరిపోవుట యేమి? నాపొదిలో నమ్ములున్నవి, నాయొడలిలో వేఁడినెత్తురున్నది, నాచేతిలో సత్తువయున్నది, నాకత్తికిఁ గలకుపదనున్నది.

వేనుఁ : కుమారా! నీవు పసిబాలుండవు; ఒకచెంపఁ గొట్టిన్,

బాలు, ఒకచెంపఁగొట్టిన నెత్తురు. ఇట్టి నీచేనగునది
యేముండును? నామాటనమ్ము, మగిడిపోమ్ము

నిషా : ఇ వన్నియు నిజము కావచ్చును. కాని వీని నన్నిం
టిని సరకు పెట్టనీయనిది యొక్కటున్నది.

వేనుఁ : ఏది యది?

నిషా : నిషాదుఁ డెన్నఁడవమాన మెఱుంగఁడు. ఒక వేళ
నవమాన మీగవలసివచ్చినచోఁ బ్రాణమును పణ
ముగా నొడ్డఁగలడు. ఇది జాతిలక్షణము.

వేనుఁ : కుఱ్ఱా! యివి నేనెఱుంగనివా? నాయెదుట నేకరువు
పెట్టవలసిన యవసర మేమి వచ్చినది ?

నిషా : నారాకకుఁ గారణ మడిగిరిగదా ?

వేనుఁ : ఇప్పుడు కారణ మేమి చెప్పితివి ?

నిషా : మాయెంట నొకరికి నవమానము వాటిల్ల నున్నచో
నది తప్పించు బాధ్యతయు, వాటిల్లినచో నీగవలసిన
బాధ్యతయుఁ గుటుంబముది. కుటుంబమున నొక
హత్య జరిగినచోఁ బగవారికొన్నెత్తురు తనివినీర
చూ కత్తులచేఁ ద్రావింపకమానము. మొక్కచోని
వాడిగల మాకత్తు లాత్మరక్షణముఁ జేయఁజాలి
యుండును.

వేనుఁ : బిడ్డా ! యింత వాగ్ధోరణి యేల !

నిషా : మీ రాటంకపడి యడుగుటచేఁ జెప్పవలసి వచ్చినది.

నాపనిని నన్ను నెఱవేర్చికొననిచ్చినచో నీవార్థోర
ణితో నిజముగఁ బనియేలేదు.

వేనుఁ: నే నేమి యాటంకపడి యడిగితిని ?

నిషా : నేనీవేళ నిచ్చటకుఁ వచ్చుటకుఁ గారణము.

వేనుఁ: కారణముఁ జెప్పకుండ నింత వాచాలుండవైతివే ?

నిషా : నన్నుఁ గారణము చెప్పనీయనిదె.

వేనుఁ: చెప్పుము, విందును.

నిషా : నన్నిట కీడ్చికొనివచ్చి, రేయెల్ల జాగరణము సేయ
వలసినదని మా యాటవికధర్మ మొక్కటి నన్నుఁ
బ్రబోధించుచున్నది.

వేనుఁ: ఆయాటవికధర్మ మేది ?

నిషా : పితృరక్షణము. జనకుఁడు సర్వస్వమునకు నధినేత.
ఒక్కయభిమానముదక్క సర్వమును వెచ్చించి జన
కుని గాపాడుట మా సంప్రదాయము, మా యాచార
మును.

వేనుఁ: [ఉలికిపడి, యానంద బాష్పములు జడిగొనుచుండ,
మూర్ఛ మాఘ్రాణించి బాష్పరుద్ధకంతుఁడై కొంత
వడి యేమియుఁ బలుకనేరక యెట్టకేలకుఁడెప్పిరిల్లి]
కుమారా, ఇంకఁబ్రశాంతముతోఁ బ్రాణమువీడెదను.

నిషా : నిషాదునిబొందిలో జీవ ముండఁగా మీ కట్టి యవస

రముకలుగదు. ధర్మము శాశ్వతము, శరీరమువినశ్వ
రము. వినశ్వరమగు పదార్థము నభిలషించి, ధర్మము
నేల యుజ్జగింపవలయును? మాయమ్మ చిన్ననాఁ డొ
క్కపాట నేర్పినది.

వేనుఁ: తండ్రి! యాపాటఁబాడుము, వినవలయును.

నిషా : నేను పాటలు పాడలేనే?

వేనుఁ: అమ్మవేయని, పాటఁబాడని నిషాదుఁడుండునా?
నేను నమ్మను.

నిషా : చేతనయినట్టు పాడుదును

వేనుఁ: పోయినకాలము స్మరణకు వచ్చుచున్నది తండ్రి!
కాని యీ యాసన్నమరణముఁ దప్పింపలేవని నామ
నస్సాక్షి చెప్పుచున్నది.

నిషా : మనస్సాక్షి తఱచుకూటసాక్షి యగుచుండును. తప్పిం
పఁగలుగుదునో లేనో యది నాపని. తప్పింపలేనిచో
నా పీనుఁగుమీఁదుగనే పగతుర కరాచురకత్తి మీ
పయి కెగయును.

వేనుఁ: ఈమూటలు నేను వినలేను. అంటు సొంటు లేని
ప్రజలు మడియుదురేమో యను భయంబున ఋషు
లపై దాఁడియెత్త మాని మరణింపనుంటిని. అట్టి
నాకై సీవు మ్రందుటయేల?

నిషా : అంటు సొంటు లేని ప్రజల డేమమునకై మీరు

మరణమునకే యున్నట్లు లగునప్పుడు, అంటుసొంటు
గల్లు మీకై నాప్రాణమును బూట వెట్టుటగోషమా?

వేనుఁ: ఈ ప్రపంచమును రోసి వీడఁదలంచుకొన్న నాకై
తెగటారుట యేల?

నిషా : నేనుమాత్ర మిచ్చట నుట్టిగట్టుకొని యూరేగుదునా?
ఎప్పుడో యొకప్పుడు చావ వలసియే యున్నది. నా
తల్లి చిన్నతనముననే పరమపదించెను. “నా”యన్న
వారు మీరొక్కరే నాకు. మిమ్ములఁ గాపాడుకొనఁ
గల్గుదునా పరమానందమున నోలలాడుదును. లేదా
మితోడిదే లోకమగును. కావున నన్నఁగూర్చి
మీరు చింతింపవలసినదిలేదు. కావున నన్నఁగూర్చి
మీరు చింతింపవలసినదిలేదు. నానని నన్నఁ జేసి
కొననిండు. అలసినట్లున్నారు. ఈరేయి హాయిగా
నిద్దురించుఁడు. ఏమరక నేను కావలిగాచెదను. నిషా
దుని శరచాపములుగాని కరాళఖడ్గముగాని సామాన్య
మైనవికావు.

వేనుఁ: ఎటుంగుదును, కాని మనస్సంక్షోభముఁ గావించు
నీ పరిస్థితులలో నా కెట్లు నిదురవచ్చును?

నిషా : జనకా! నే నెటుంగనా మీ స్వభావము? నాదగ్గఱ
దాఁచెదరేల? మీకుఁజి త్రసంక్షోభ మెన్నఁడుండును?
ప్రశాంతమును, గభీరమును నైన మీ మనస్సెవరు
కలఁత పెట్టఁగల్గుదురు? వానచిన్ములకు సముద్ర

మల్లకల్లోలమగునా? మైమఱచి నిద్దరవోవుఁడు.

వేనుఁ: కలలు వచ్చును. నా మనస్సు చెడినది. కలలో నీ మూర్తియే, నీ మాటలే. నిద్దరపోవ లేను.

నిషా : చాల ప్రొద్దుపోయినది. ఊరక వాగ్వాదమేల పెంచె దరు, నిదురించుఁడు.

వేనుఁ: కుమారా ! నీమాటల కెదురాడలేకుంటిని. నిన్ను సంప్రీతుని జేయుట కేమయినఁ జేతును. ఇదిగో ! నిదురింపఁ బోవుచుంటిని. [వేనుఁడు పడకమంచముపై మేను వాల్చును. నిషాదుఁడు కత్తి చేతఁబట్టి గదిముందుఁ గావలిగాచుచుండును. ధృష్టవర్మయుఁ బృథుకుమారుఁడును ఖడ్గములు ధరించి యావేశముతోఁ బ్రవేశించుచుందురు. నిషాదుఁడు చెవులు రిక్కించి చప్పుడాలకించి]

నిషా : ఎవ్వరు వారు? ఈ యర్ధరాత్రివేళఁ గాలిచప్పుడు కాకుండ రాజమందిరముఁ బ్రవేశింప నుంకించుచున్నారు. [పరికించి] ఓహో! ధష్టవర్మపృథుకుమారులూ? ఇంచుకంతయు నేను బొరపడి యుండలేదు. కింవదంతికాదు. సత్యమునే వింటిని. మీ రచ్చటనే యాగుఁడు. మందంజవేయకుఁడు. బడలికపడి యిప్పుడే మహారాజు నిద్రించుచున్నాఁడు. నిద్రాభంగ మగును. ఇది నేను సహింపలేను. మీ కేది కావలసిన నది యీయ సమర్థుండ. అదిగో ! సమ

ప్రదేశము. అచ్చటికిఁ బోదము, నడువుఁడు. తామ
సింపకుఁడు. మగుడరేల ?

ధృష్ట : నిషాదా ! నన్నెవ్వరిగాఁ దలంచి యీసాహస వాక్య
ములు పల్కుచున్నావోకదా ! ఎఱుంగుదువా ?

నిషా : ఎఱుంగకేమి ? వేనమహారాజు సైన్యాధిపతివనియు,
వేనమహారాజును ఖానీచేయుటకే యీ వేళనే వత్తు
వనియు, వచ్చితివనియు, నీకార్యకలాపము చక్కఁగా
నెఱవేర్చించుటకు, యువరాజు తోడునీడై వచ్చె
ననియు నెఱుంగుదును. ఒకరు స్వామిద్రోహులు,
ఒకరు పితృద్రోహులు; ఒకరు కానున్న స్వామి
హంతకులు, ఒకరు కానున్న పితృహంతకులు. కావు
ననే యీ యంతఃపురమును మీ సాదఘాళిచే
నవతిత్రముఁ జేయకమున్న మరలుఁడు.

పృథు : నిషాదా ! తెగఁబడి మాటాడకుము. వీ రెవ్వరో
యెఱింగియు నట్లేల ప్రేలెదవు ?

నిషా : నోరు నొక్కెద నింకొకమాట మాటాడిన, మహా
రాజు లేవకమున్నే యీ ప్రదేశమునకుఁ బోదము
నడువుఁడు.

ధృష్ట : మహారాజు లేచిన నేమిసేయఁగలఁడు ? భయపెట్ట
కుము.

నిషా : నన్ను మీతోడఁ బోరాడకుండఁ జేయును. దానిచే
నిషాదుని కఱకుకత్తి చుఱుకుపదను రుచిచూచు

భాగ్యము మీకుఁ గలుగదు.

ధృష్ట: సీహా! నీవా మహారాజును గాపాడునది ?

నిషా : కాపాడలేకున్న వీరపురుషోచితమయిన వీరస్వర్గముఁ బొందెదను. మీవలె స్వామిద్రోహము పితృ ద్రోహముఁ దలంచునంతటి నీచుఁడనుగాను. వెనుకకుఁ దిరుగరేమి ? మీయందు సుభటలక్షణములు కూడఁ గన్పట్టవు. మహారాజునిద్ర మేల్కొంచునని యవలకుఁ బొమ్మన్నను బోరేమి ? ఆ సమప్రదేశము నకుఁ గదలుదురా లేదా ? మఱుమాట చెప్పవలదు.

[ధృష్టవర్ణయుఁ బృథుకుమారుఁడును విభ్రాంతులై ముందు నడుతురు. నిషాదుఁడు వెనుకనే పోవును. ఒడలు తెలియని సివముతోడను, నెత్తుటం దోఁగిన కత్తి తోడను, రక్తముఁగ్రక్కు నొడలితోడను ధృష్టవర్ణ పృథుకుమారులు ప్రవేశింతురు. ధృష్టవర్ణ నిదురించుచున్న వేనరాజు పడకకడకుఁబోయి దీర్ఘ కరవాలముచే నెదుటొమ్ము దూసిచనఁ బొడువ వేనరాజు కన్నులం దెరిచి యిటునటు పరికించి]

వేనుఁ: నీవా ! ధృష్టవర్ణా ? నీషనిని దీర్చికొమ్ము. పసి తనంబునుండి పెంచి పెద్దనుజేసి యన్యదుర్లభమైన యధికారమిచ్చి మన్నించినందులకుఁ బ్రతిఫలంబుగా నన్నిట్లు గౌరవించుచుంటివా ? కానిమ్ము, ఇదియొక మేలు. ఏ మానిచేతులలోనో పడి చావక కన్నబిడ్డ

వంటి నీచేతులలో మరణించుటచే నే నాత్మశాంతిని
 బొందుచుంటిని. ధృష్టవర్మా! ఇట్టిది తటస్థించునని
 నేనుజాలకాలమునుండి యెఱుంగుదును. ఎఱింగియు
 నీయందలి వాత్సల్యముచే నేమియుఁ జేయనేరక
 యూరకుంటిని. [పృథుకుమారుని నైపునకు దృష్టి
 మరల్చి] పృథూ! పృథూ! ఏఁడీ నిషాదుఁడు?
 నిషాదుఁడేఁడీ? [ధృష్టవర్మ మరల పొడుచును.]

పృథు: నిషాదుఁడు కావలసివచ్చెనా? నీకు ముందుగదారి
 తీయుటకుఁ బంపి యుంటిమి.

వేను: నిషాదా!నిషాదా! [యనిహీనస్వరంబునఁబిలిచిప్రాణ
 ములు వీడును]

[ధృష్టవర్మ వెఱ్ఱిహాపుల నదేవనిగారాజునుజూచుచు
 మైమఱచియుండును; పృథుకుమారుఁడుతండ్రిప్రక్క
 కువచ్చి తేఱి పాఱఁజూచి ధృష్టవర్మ వెన్నుఁ దట్టి]

పృథు: ధృష్టవర్మా! యేమిది? దిగాలుపడి చూచెదవేల?
 కావలసినపని పూర్తియైనది. మహారాజు ప్రాణములఁ
 బాసెను. లోక ముప్రదవముఁ బాసెను.

ధృష్ట: ఏమీ, ఏమీ! మహారాజు ప్రాణములంబాసెనా!
 ప్రాణములంబాసెనా? ఆహా యెంతఘోరము! ఎంత
 ఘోరము! పాపిని, చండాలుఁడను, ఎంతఘోరకృ
 త్యముంజేసితిని!

పృథు: ధృష్టవర్మా? యేమి యీవాపోవుట? ఇంతపిరికిపంద

వెప్పుడై తివి?

ధృష్ట: [వికటంబుగ] ఎప్పు డై తినా? మునులచేతిలోఁ బడి నప్పుడు, యువరాజు చెలిమిఁ జేసినప్పుడు, కుట్రలు పన్న మొదలిడినప్పుడు. యువరాజా! నేటినుండియు మహారాజపు గాఁబోలు ; నీ వెఱుంగవు; నీ వెఱుం గఁజాల నీ మహారాజుపవిత్రహృదయము, పరార్థజీ వనము, అద్భుతౌదార్యము. మనవంటి స్వార్థపరు లెన్నండీ మహామహుని దెలియఁజాలరు. కసికందుని బెంచి, పెద్దనానిం జేసి, సర్వసైన్యాధిపత్యమిచ్చి, నమ్మి నందులకుఁ బ్రతిఫలంబు పెద్దపులివై వేడి నెత్తురు గుటగుటఁ ద్రావినై చితిని. ఈమనఃపరితా పము భరింపఁజాల; ఈ తాపము సహింపజాల; ఆ పాదమస్తకము దహించినై చుచున్నది. దుర్భరము, దుస్సహము. [వేనరాజుపైఁబడి] మహారాజా! పల్క వేమి? ఈ నికృష్టజీవికి, నీ కృతఘ్నునకుఁ గ్రూయ శ్చిత్తదండన విధింపవా? రాజదండనచేఁ బరలోక దండన తొలంగిపోవునని పెద్దలందురు. దండ్యుల శిక్షించుట రాజ ధర్మముకాదా? మాటాడవేమి! [క్రింద నున్న కత్తినిదీసి చేతఁబట్టుకొని ఘోరాకా రుడై] ఎవ్వఁడీ మహారాజును దుర్మరణంబుపాలు చేసినది? వాని మస్తకమీకరవాలముచే శతధాభిన్న ముఁజేసిపుస్తును. ఓరీ పిరికిపందా! నాకంటఁబడవేమి? ఎవడునాఁడు? నిషాదా! నీవా? నేను మహారాజునకు

ద్రోహముఁ జేయను. నీకత్తిని దింపివేయుము. నీకే
చెప్పుచున్నది. నిషాదా! నీకత్తిని నొకలోఁబెట్టుము.
ఏమీ యీ యావేదన! [వేనునింజూచి] మహారాజా
మరణించెనా? నాచేత మరణించెనా? నేను జూడ
లేను. పుట్టిననాఁటఁగోలె నీపాపి తోడునీడగాలేకుండ
నెచ్చటికై నఁ బ్రయాణముఁ జేసియుంటివా? ఇతఁడు
దక్క నెవ్వరయిన నీ కూడిగంబుఁ జేసియుండిరా?
ఇప్పుడేల నాసేవఁ గైకొనవు? నీవు గైకొనకున్న నే
విడుతునా? ఎవ్వరో నాకంఠమును రెండుచేతులంబట్టి
నులిమివైచుచున్నారు. ఊపి రాడకున్నది. ఈబాధ
భరింపఁజాల. (పడియుండును)

శా త: [ప్రవేశించి పరికించి] ఏమి చిత్రము? ధృష్టవర్మ
యింతలో నున్నట్లుండై పోయినాఁడే. వేనునియం
దితనికి నవ్యాజమును, నపారమునైన భక్తివిశ్వాస
ములుకలవు. ఇతనిని మావైపునకుఁ ద్రిప్పుకొనుటకుఁ
దలప్రాణము తోఁకకు వచ్చినది. ఎన్ని మాయ
మాటలు చెప్పితిని! ఎన్ని యబద్ధము లాడితిని!
ఎన్ని యధర్మముల ధర్మములుగా నిరూపించి చెప్పి
తిని! [ముందుకు నడచి పృథువుంజేరి] మహారాజా!
ఏమట్లు చూచుచున్నావు? ధృష్టవర్మ పిచ్చివాఁడై
పోయినాఁడు. ఇతఁడు బాగుపడినచో మనకుఁ
బ్రక్కలోనిబల్లె మగును. ఇప్పుడుండి యుండి నీ
మీఁదికో నామీఁదికో యురుకకమానఁడు. ఈ

యున్నాదావస్థలోనె వీనిని దుదముట్టించుట భూత
హితమగును. నావంక నెట్లుగిమి చూచుచున్నాఁడో
చూడుము, కత్తిని దీసికొనుచున్నాఁడు.

ధృష్ట : [లేచి] మహారాజా ! నీ వెక్కడ కేగినను సరియె,
యచ్చటకు వచ్చి సేవఁ జేసెదను.

శాత : మహారాజా ! స్నేహితులను విడఁదీసి యుంచుట
న్యాయముకాదు. పై పెచ్చు ధృష్టవర్మ వేనమహా
రాజు కడకు సేవకై పోవ నిశ్చయించుకొన్నాఁడు.
ఆలసింపకుము. అడుగో కత్తిని దీసినాఁడు.

పృథు : దేవా ! భయపడకుము. పృథువు మీ కే యాపద
రాకుండఁ గాపాడఁగలడు.

శాత : ఇంకేమున్నది? కత్తిని బట్టి లేవఁబోవుచున్నాఁడు.

పృథు : శాతమమునీంద్రా ! అతండు లేవకుండఁగ నేమడియును.

[చరాలున కత్తిఁదీసిధృష్టవర్మ శిరంబుభిన్నమైపడగొట్టును]

నా ల్గ వ ర ఙ గ ము

ము గి ఙ పు

పాట

పుట : 70

పంక్తి : 9

పగవారు మనపైకి వచ్చిపడ్డారు
కోయంచు మనయాళ్ళు కొల్లగొట్టారు
గూటిలో పిట్టల్ని కూల్చివేచారు
పొలములో పసిలేళ్ళ పొడిచివేచారు

మరచి పోవద్దోయి మరచిపో వద్దు
మనజాతి యగచాట్లు మరచిపో వద్దు

కారుకోనలు దూరి కలఁగి పోయ్యారు
దుంపకూరలతిండి ద్రుంగి పోయ్యారు
గోచిపాతలు కట్టి క్రుంగి పోయ్యారు
ప్రొద్దెల్ల మనవారు పొగిలి పోయ్యారు

మరచి పోవద్దోయి మరచిపో వద్దు
మనజాతి యగచాట్లు మరచిపోవద్దు

పంగిళ్ళ కయ్యాల పంట్రించినారు
పసిపాప యుయ్యాల పార దన్నారు
నిదురపో నీకోయి నీచేతికత్తి
త్రాగించు పగవారి రక్తంబు నెపుడు

మరచిపో వద్దోయి మరచిపో వద్దు
మనజాతి యగచాట్లు మరచిపో వద్దు

మీరు

మీరు మేము మేము

మీరు మేము మేము మేము
మీరు మేము మేము మేము
మీరు మేము మేము మేము
మీరు మేము మేము మేము

మీరు మేము మేము మేము
మీరు మేము మేము మేము

మీరు మేము మేము మేము
మీరు మేము మేము మేము
మీరు మేము మేము మేము
మీరు మేము మేము మేము

మీరు మేము మేము మేము
మీరు మేము మేము మేము

మీరు మేము మేము మేము
మీరు మేము మేము మేము
మీరు మేము మేము మేము
మీరు మేము మేము మేము

మీరు మేము మేము మేము
మీరు మేము మేము మేము

ము ద్రణ : 'వెంకటరత్నా' విజయవాడ-2

